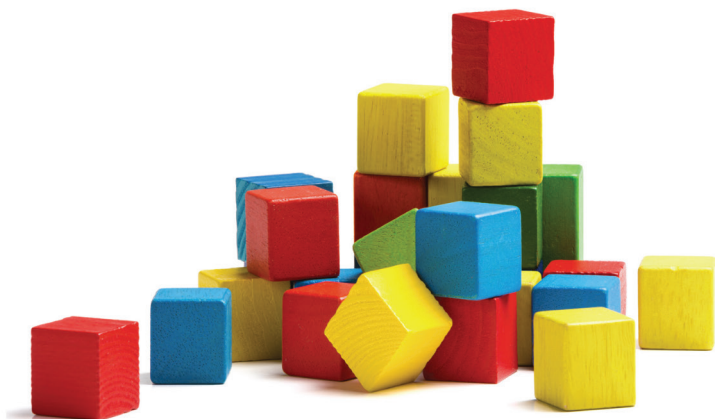

VLADA REPUBLIKE SRBIJE

PREGLED
2. NACIONALNOG IZVEŠTAJA
O SOCIJALNOM UKLJUČIVANJU
I SMANJENJU SIROMAŠTVA
U REPUBLICI SRBIJI
ZA PERIOD 2011-2014. GODINE

ULOGA LOKALNIH SAMOUPRAVA

PREGLED

2. NACIONALNOG IZVEŠTAJA

O SOCIJALNOM UKLJUČIVANJU
I SMANJENJU SIROMAŠTVA
U REPUBLICI SRBIJI
ZA PERIOD 2011-2014. GODINE

ULOGA LOKALNIH SAMOUPRAVA

UVOD

Drugi nacionalni izveštaj o socijalnom uključivanju i smanjenju siromaštva u Republici Srbiji za period 2011-2014. godine¹ usvojen je 30. oktobra 2014. godine. U Izveštaju su, za svaku od oblasti relevantnih za procese socijalnog uključivanja i smanjenja siromaštva, prikazani zakonski, strateški i institucionalni okvir, trenutno stanje, realizovane mere i programi, kao i osnovni pravci delovanja za naredni period.

Pregled Drugog nacionalnog izveštaja o socijalnom uključivanju i smanjenju siromaštva u Republici Srbiji ukazuje na njegove najvažnije elemente i posebno osvetljava aspekt socijalnog uključivanja na nivou lokalnih zajednica. Kratak pregled je prvenstveno namenjen lokalnim samoupravama, predstavnicima sektorskih institucija na lokalnom nivou, nevladinim organizacijama/organizacijama civilnog društva i svim drugim akterima koji se aktivno angažuju u svojoj zajednici da bi poboljšali položaj najugroženijih grupa stanovništva i unapredili proces socijalnog uključivanja.

Pregled se u potpunosti oslanja na činjenice, nalaze i preporuke *Drugog nacionalnog izveštaja o socijalnom uključivanju i smanjenju siromaštva u Republici Srbiji*².

Na kraju teksta data je i lista linkova na kojima se mogu naći podaci i najznačajnije analize relevantne za oblast socijalnog uključivanja.

¹<http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2014/11/Drugi-nacionalni-izvestaj-o-socijalnom-ukljucivanju-i-smanjenju-siromastva-final.pdf>

² Napomene:

1. Svi pojmovi upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.
2. Zbirni podaci koji se odnose na Republiku Srbiju ne sadrže podatke za AP Kosovo i Metohiju.
3. Bruto domaći proizvod računat je prema staroj metodologiji nacionalnih računa (SNA 2008).

KONTEKST

Strategija Evropa 2020: Strategija pametnog, održivog i inkluzivnog rasta predstavlja osnovni dokument aktuelnog strateškog okvira Evropske unije (u daljem tekstu: EU).

Program reformi politike zapošljavanja i socijalne politike (Employment and Social Reform Programme – ESRP), čija je izrada u toku, predstavljaće glavni mehanizam za dijalog o prioritetima u oblasti socijalnog uključivanja u procesu pristupanja Republike Srbije EU.

Pretpristupni ekonomski program Republike Srbije za 2014. godinu u domenu reforme javne uprave između ostalog je predvideo bolju koordinaciju centralnog i lokalnog nivoa javne uprave. U pogledu nadležnosti lokalnih samouprava navodi se da je prioritet preuzimanje već prenetih nadležnosti i uspostavljanje partnerstava na lokalnom nivou, uključujući međusektorsku i međuopštinsku saradnju. Da bi se ovo ostvarilo neophodno je dalje usaglašavanje politike finansiranja lokalnih samouprava, razvoj informacionih sistema, jačanje njihovih kapaciteta i potpuni uključivanje u reforme u oblasti socijalnog uključivanja i smanjenja siromaštva.

FUNKCIONISANJE PRAVNE DRŽAVE

U periodu od 2011. do 2013. godine Narodna skupština je usvojila 482 zakona, među kojima su i: Zakonik o krivičnom postupku, Zakon o parničnom postupku, Zakon o izvršenju i obezbeđenju, Zakon o prekršajima, kao i dopune Zakona o vanparničnom postupku, kojim je omogućeno da se „pravno nevidljive“ osobe upišu u matične knjige. Očekuje se i usvajanje Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći.

Česte izmene propisa mogu se, međutim, oceniti i kao prepreka za bolje funkcionisanje pravosuđa i pravne države. Često se kasni i sa usvajanjem podzakonskih akata, a još uvek se ne posvećuje dovoljna pažnja ni praćenju sprovođenja propisa. Skupštinski odbori su razvili proaktivniji pristup razmatranju zakonskih predloga, ali izostaju javne rasprave, adekvatna horizontalna, a posebno vertikalna koordinacija u procesu kreiranja javnih politika. Glomazan državni aparat i neadekvatni propisi o upravnim procedurama takođe usporavaju unapređenje efikasnosti uprave.

Usvojen je Zakon o javnoj svojini kojim je uređeno Ustavom garantovano pravo autonomnih pokrajina i jedinica lokalne samouprave na javnu svojinu. Usled neusklađenosti pravnog okvira i nedovoljnih organizacionih i stručnih kapaciteta, prenos vlasništva odvija se sporo.

Od početka 2014. godine funkcioniše izmenjena mreža sudova, a najveće promene su se desile na nivou osnovnih sudova i osnovnih tužilaštava. Međutim, pred sudovima se nalazi veliki broj zaostalih predmeta, a mnogi sudski postupci se i dalje ne završavaju u razumnom roku.

Položaj nezavisnih organa koji kontrolišu izvršnu vlast ojačan je u odnosu na raniji period, ali je potrebno da se osigura da Narodna skupština i Vlada Republike Srbije (u daljem tekstu: Vlada) efikasnije postupaju po njihovim inicijativama i preporukama. Nezavisni organi u svojim izveštajima posebnu pažnju posvećuju položaju osetljivih društvenih grupa.

Najveća unapređenja se i dalje očekuju u oblastima pravosuđa, decentralizacije i borbe protiv korupcije.

Strategija decentralizacije još uvek nije usvojena. U sferi decentralizacije Evropska komisija je konstatovala da je prenos nadležnosti izvršen, a da pri tom nisu obezbeđeni dovoljni kapaciteti i resursi na lokalnom nivou, delom zbog uticaja ekonomske krize na javne finansije.

Sistem lokalne samouprave i dalje je isti – jednostepen i gotovo u potpunosti monotipski. Neophodno je sprovesti izmene teritorijalne organizacije i sistema lokalne samouprave uvođenjem regionalnih struktura i višestepene i politipske lokalne samouprave.

Radi unapređenja funkcionisanja pravne države u narednom periodu je neophodno i:

- Usvojiti Strategiju decentralizacije, kojom bi bio jasno definisan položaj pokrajinske autonomije i lokalne samouprave, uključujući i načine finansiranja;
- Unaprediti praksu sprovođenja javnih konsultacija i analize efekata javnih politika kroz detaljnije uređivanje obaveznih konsultacija, aktivnije uključivanje šireg kruga aktera i produžavanje trajanja konsultacija;
- Uspostaviti delotvorne mehanizme horizontalne i vertikalne koordinacije u definisanju i sprovođenju javnih politika.

MAKROEKONOMSKI I FISKALNI OKVIR I EKONOMSKI RAZVOJ

Ekonomske prilike u Republici Srbiji su nepovoljne i, uprkos izvesnom oporavku 2013. godine, bruto domaći proizvod nije dostigao pretkrizni nivo. Pored nerazrešenih unutrašnjih strukturnih problema, na ekonomska kretanja su uticali i drugi talas ekonomske krize koji je zahvatio Evropu u drugoj polovini 2011. godine, kao i nepovoljne klimatske prilike koje su se odrazile na poljoprivrednu proizvodnju 2012. godine.

Fluktuacija inflacije, veliki deficit i visoko učešće javnog duga izoštreno pokazuju težinu ekonomske situacije.

Trend nestabilnosti i velikih fluktuacija oko ciljane inflacije zaustavljen je tokom 2013. godine, kada je zabeleženo znatno smanjenje inflacije i pad inflatornih očekivanja.

Visoka javna potrošnja preliva se delom u deficit tekućeg računa platnog bilansa, a delom se finansira kroz zaduženje. Učešće javnog duga u BDP-u dostiglo je 61,2% u 2013. godini. Usled inostrane zaduženosti javnog sektora, kao i visoke realne apresijacije domaće nacionalne valute, spoljni dug je porastao i iznosi gotovo 87% BDP-a.

Smanjenje penzija i plata u javnom sektoru odrazilo se na smanjenje kupovne moći i životnog standarda. U 2013. godini smanjila se i prosečna neto zarada.

Rashodi za socijalnu zaštitu i socijalnu sigurnost iznosili su oko 25% BDP-a u posmatranom periodu. Kao i u prethodnom periodu, u strukturi rashoda izrazito dominiraju sredstva koja se izdvajaju za neto penzije (13% BDP-a).

Udeo rashoda za socijalnu zaštitu je niži od proseka EU (29% BDP-a), ali je viši nego u zemljama – novim članicama. U apsolutnom iznosu rashodi su niski – 3,5 puta niži od EU proseka.

Vlada je usvojila **niz programa i kratkoročnih antikriznih mera** radi ublažavanja posledica ekonomske krize. Krajem 2013. donet je i paket mera za stabilizaciju javnih finansija i oporavak privrede, a usvojen je i Pretpristupni ekonomski program (PEP) za period 2014 – 2016. godine, koji predviđa neophodnost oštrog fiskalnog i strukturnog prilagođavanja tokom narednog perioda. Naglasak je na smanjenju javne potrošnje kroz ograničavanje rasta plata i penzija, na smanjenju diskrecionih rashoda, kao i na racionalizaciji broja zaposlenih u javnom sektoru.

Problemi nepovoljnog poslovnog i investicionog okruženja, niske konkurentnosti i nedovoljnog priliva stranih investicija i dalje su prisutni, a model privrednog rasta je nepromenjen. Neophodni su stabilizacija i oporavak privrede uz sprovođenje strukturnih reformi, rast proizvodnje i izvoza, uz smanjivanje fiskalnog deficita i učešća javnog duga u BDP-u.

Fiskalni odnos između nacionalnog nivoa i lokalnih samouprava je nestabilan i nepredvidiv. Transferi koje Vlada dodeljuje lokalnim samoupravama proizvoljno se smanjuju, neadekvatno se upravlja transferom za održavanje opštinskih puteva i ulica, lokalne samouprave se nekontrolisano zadužuju, a Vlada preuzima obavezu refinansiranja njihovih zaostalih plaćanja.

STANOVNIŠTVO

Srbija se suočava sa ozbiljnim demografskim problemima i izazovima. Depopulacija i sve izrazitije starenje stanovništva predstavljaju osnovna nepovoljna demografska obeležja i tokom poslednjih godina. Visoka depopulacija pre svega se može pripisati niskom rađanju i relativno visokim (u evropskim okvirima) specifičnim stopama smrtnosti po starosti.

U Republici Srbiji je 1. januara 2013. godine živelo ukupno 7.181.505 stanovnika. I tokom posmatranog perioda nastavljeni su depopulacioni trendovi – u poslednjoj deceniji Srbija je izgubila 301 hiljadu stanovnika, u najvećoj meri zbog negativnog prirodnog priraštaja (-4,9%). Prosečna stopa prirodnog priraštaja u EU je iznosila 0,4%, a niže vrednosti nego u Srbiji zabeležene su jedino u Bugarskoj.

Posmatrano po regionima, najniža stopa prirodnog priraštaja je u južnoj i istočnoj Srbiji (-8%), a u 2013. godini **negativan prirodni priraštaj je zabeležen u čak 160 od ukupno 168 lokalnih samouprava.**

Sa opštom stopom nataliteta od 9,3‰ Republika Srbija spada u grupu evropskih zemalja sa najnižim natalitetom. Ukupna stopa fertiliteta je veoma niska (1,45), niža nego u EU (1,6). Opštine Tutin i Sjenica su jedine dve opštine u Srbiji sa stopom ukupnog fertiliteta koja obezbeđuje prosto obnavljanje stanovništva (2,41, odnosno 2,14).

Opšta stopa mortaliteta (14,2%) je visoka u evropskim razmerama. **Očekivano trajanje života na rođenju** je u stalnom porastu i za 2013. godinu iznosi 74,7 godina (72,6 za muškarce i 77,3 godina za žene). Ovaj pokazatelj je još uvek značajno niži nego u EU, i to za više od pet godina.

Starenje stanovništva je dostiglo zabrinjavajuće razmere. Sa udelom starijih u ukupnoj populaciji od 17,5%, stanovništvo Republike Srbije spada među starije u Evropi. Nastavljen je i trend povećanja udela starijih od 80 godina, koji je dostigao 3,7%, u kome izrazito dominiraju žene.

Prosečna starost u Republici Srbiji iznosila je čak 42,2 godine u 2011. godini. Primer ekstremnog demografskog urušavanja su opštine Svrlijig, Gadžin Han i Crna Trava, sve tri sa prosečnom starošću koja je viša od 50 godina. Opštine sa najmanjom prosečnom starošću su Tutin (32,1 godina), Novi Pazar (33,5 godina) i Sjenica (37 godina).

Kao neposredan odgovor na demografske probleme u Republici Srbiji se primenjuju dve direktne mere populacione politike važne za podsticanje rađanja. To su: (1) roditeljski dodatak, koji se isplaćuje kao naknada prilikom rođenja prva četiri deteta u porodici i (2) naknada zarade za vreme odsustva povodom rođenja deteta u trajanju od godinu dana. Oba prava su „velikodušna“ u odnosu na evropske prilike, a za ove namene se odvaja preko 0,8% BDP-a godišnje.

Rezultati populacionih projekcija pokazuju da rehabilitacija fertiliteta nije dovoljna da se ostvare željeni demografski ciljevi, već da je neophodno da se obezbedi i pozitivan migracioni saldo. Ekonomski i socijalni razvoj može doprineti smanjenju iseljavanja, a pospešio bi i useljavanje u zemlju. Otuda je važno **definisati ciljne grupe imigrantskog stanovništva, stvarati pozitivnu klimu prema useljavanju i razviti integracione mere i politike.**

REGIONALNA KOHEZIJA

Regionalne nejednakosti u Srbiji su među najvećim u Evropi. Nepovoljno je stanje u južnim u odnosu na severne delove zemlje, kao i u ruralnim u odnosu na gradska područja.

Republika Srbija se sastoji od pet NUTS 2 regiona: (1) Beograd, (2) Vojvodina, (3) Šumadija i zapadna Srbija, (4) južna i istočna Srbija i (5) Kosovo i Metohija. Jedino se u Beogradu ostvaruje vrednost BDP-a iznad vrednosti republičkog proseka, pa on spada u razvijene regione.

Strukture regionalnih ekonomija pokazuju velike varijacije, a skoro dve trećine proizvodne industrije koncentrisano je u dva regiona (Beograd i Vojvodina).

Regionalne razlike uočljive su i na tržištu rada i u nivou životnog standarda stanovništva. U Beogradu je stopa nezaposlenosti stanovništva 15-64 značajno niža nego u drugim regionima (18,2%), posebno u poređenju sa regionom južne i istočne Srbije (24,8%), dok je stopa zaposlenosti najviša (50%).

Izražene su i razlike u nivou rizika siromaštva. Stopa rizika siromaštva je jedino u Beogradu niža od proseka, a najviša je u preostala dva regiona centralne Srbije.

Obrazovna struktura stanovništva izrazito je povoljnija u Beogradu. Udeo lica sa višim ili visokim obrazovanjem dva puta je veći nego u drugim regionima, dok je udeo najmanje obrazovanih (osnovno i manje) dva puta niži.

Regionalni dispariteti su izraženi i u domenu infrastrukture i mreže puteva. U regionu Južne i Istočne Srbije je uočljivo manji broj državnih puteva, dok u istom regionu, kao i u Regionu Šumadije i Zapadne Srbije samo 60% javnih puteva ispunjava uslove za moderan saobraćaj.

Za unapređenje nacionalne regionalne politike potrebno je usvojiti Nacionalni plan regionalnog razvoja do 2020. godine i regionalne razvojne strategije za svaki od pet regiona sa pripadajućim akcionim planom.

U oblasti reforme javne uprave neophodno je dodatno jačanje administrativnih kapaciteta institucija na svim nivoima vlasti i nastavak rada na izradi urbanističke, planske i projektno-tehničke dokumentacije.

Republika Srbija još uvek nema jasno definisanu nacionalnu regionalnu politiku. Iako je značaj održivog regionalnog razvoja utvrđen u najvišem pravnom aktu, kao i u određenom broju strateških dokumenata i zakona, Zakon o regionalnom razvoju sadrži rešenja koja su neprimenjiva u praksi, a uspostavljeni institucionalni okvir je nefunkcionalan. Ne postoji verodostojan način utvrđivanja mera i programa koji doprinose ostvarenju strateških ciljeva regionalne politike.

Ključni izazovi u oblasti regionalne kohezije odnose se na definisanje jasne nacionalne regionalne politike i sistemska pitanja: funkcionisanje kompleksnog institucionalnog i strateškog okvira, priprema za korišćenje raspoloživih sredstava EU namenjenih regionalnom razvoju, uvođenje planiranja zasnovanog na praćenju i proceni, prikupljanje statističkih podataka na regionalnom nivou i finansiranje regionalne kohezije. U narednom periodu je neophodno usvojiti Nacionalni plan regionalnog razvoja do 2020. godine i regionalne razvojne strategije.

RURALNI RAZVOJ

Demografska erozija i siromaštvo ključna su obeležja ruralnih područja. Ruralna područja u Srbiji karakteriše siromaštvo, regionalne i razvojne nejednakosti, nepovoljna demografska i obrazovna struktura, „ranjiva” zaposlenost, nizak nivo lokalnih inicijativa i smanjena konkurentnost, uz gubitak prirodnog i kulturnog nasleđa.

Republika Srbija nema definiciju ruralnih područja zasnovanu na standardnim pokazateljima ruralnosti iz međunarodne prakse. Početkom 2013. godine pokrenuta je inicijativa za uspostavljanje novih kriterijuma razvrstavanja naselja.

Nedostatak i otežana dostupnost zdravstvenih i usluga socijalne zaštite doprinosi isključivanju u diskriminaciji posebno ranjivih kategorija ruralnog stanovništva. Pored žena i mladih, socijalno su isključeni i stariji i deca, a posebno deca sa invaliditetom.

Komunalna infrastruktura u ruralnim područjima je nedovoljno razvijena, nefunkcionalna i neadekvatna, što dovodi do loših performansi eksploatacije lokalnih resursa i razvojnih potencijala.

Gazdinstva veličine od jedan do pet hektara više su osetila posledice ekonomske krize. Prema Popisu poljoprivrede 2012. godine, više od 76% gazdinstava spada u kategoriju koja poseduje manje od pet hektara, a raspolažu sa samo 30% površina. U Srbiji je najviše porodičnih gazdinstava koja koriste do dva hektara poljoprivrednog zemljišta (48,2%).

Udeo agrarnog budžeta u nacionalnom budžetu je nestabilan i nedovoljan (od 2,7% u 2011. godini do 4,3% u 2013. godini). Više od 90% podrške Ministarstva poljoprivrede i zaštite životne sredine usmereno je na podršku direktnim plaćanjima, koja još uvek nisu usaglašena sa načinom ove vrste podrške u EU. Uredba o raspodeli podsticaja u poljoprivredi i ruralnom razvoju prvi put je integrisala obim sredstava, vrste i maksimalne iznose po vrsti podsticaja, odnosno način podrške ovom sektoru.

Većina lokalnih samouprava budžetira izdvajanja za ruralna područja kroz izdvajanja za poljoprivredu, dok izdvajanja za komunalnu infrastrukturu ili socijalnu zaštitu na ovim područjima nisu zastupljena u dovoljnoj meri.

U narednom periodu neophodno je nastaviti sa pružanjem podrške institucionalnom osnaživanju sektora kroz promovisanje teritorijalnog pristupa definisanju programa i mera ruralne politike, kao i kroz osnaživanje uloge lokalne samouprave u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja.

Potrebno je dalje jačanje kapaciteta aktera na polju evropskih integracija u sektoru poljoprivrede i ruralnog razvoja – kroz podršku lokalnim samoupravama i institucijama koje zastupaju interese lokalne samouprave u definisanju njihove uloge i primeni poverenih nadležnosti, a naročito u prenosu poslova na nivo mesnih kancelarija.

FINANSIJSKO SIROMAŠTVO

U Republici Srbiji je visok udeo stanovnika koji ne mogu da ostvare odgovarajući životni standard. Stopa rizika siromaštva, kao pokazatelj relativnog dohodovnog siromaštva, iznosila je u 2012. godini 24,6%. Ovaj indikator pokazuje učešće lica čiji je dohodak po potrošačkoj jedinici manji od 60% medijane ekvivalentnog dohotka u ukupnoj populaciji. Prema pokazatelju rizika siromaštva, nivo ugroženosti u Srbiji je veći nego u bilo kojoj zemlji u EU. Riziku siromaštva su natprosečno izložena deca i mladi, nezaposleni, niže obrazovani i lica koja žive u jednoroditeljskim i domaćinstvima sa troje i više dece.

U 2013. godini prvi put je u Srbiji sprovedena Anketa o prihodima i uslovima života (*Survey of Income and Living Conditions - SILC*), koja omogućava potpunu uporedivost podataka Republike Srbije i zemalja članica EU. Najznačajniji pokazatelji ugroženosti koje EU prati na osnovu ove ankete su stopa rizika siromaštva, stopa izrazite materijalne deprivacije i stopa rizika siromaštva ili socijalne isključenosti.

Prema pokazatelju subjektivnog siromaštva ugroženo je 2/3 stanovnika Srbije koji su se u Anketi izjasnili da teško i veoma teško „sastavljaju kraj s krajem”.

U Republici Srbiji je 26,8% pojedinaca izrazito materijalno deprivirano, što znači da žive u domaćinstvima koja ne mogu da priušte četiri ili više od ponuđenih devet stavki koje se u evropskim uslovima smatraju pokazateljima standarda (posjedovanje određenih trajnih potrošnih dobara, kola ili nemogućnost da se priušti adekvatna ishrana, zagrevanje stana, plaćanje računa, godišnji odmor i sl.). I prema ovom pokazatelju standard u Srbiji je veoma nizak i među najnižima u poređenju sa zemljama EU.

Apsolutno siromaštvo pokazuje broj i udeo stanovnika koji nisu u mogućnosti da zadovolje osnovne potrebe.

Podaci o kretanju apsolutnog siromaštva, merenog po potrošnji na osnovu podataka iz Ankete o potrošnji domaćinstava, pokazuju da je u posmatranom periodu došlo do značajnog rasta stope apsolutnog siromaštva sa 6,8% (2011) na 8,8% (2012) i 8,6% (2013). Najugroženije je stanovništvo koje živi izvan urbanih područja, deca i mladi, posebno u domaćinstvima u kojima je nosilac neobrazovano, nezaposleno i neaktivno lice. Regionalno posmatrano, siromaštvo je bilo najviše u regionu Istočne i Južne Srbije, gde je dostiglo čak 18% 2013. godine. Stopa apsolutnog siromaštva je bila značajno niža u drugim regionima – 7,2% u Sumadiji i Zapadnoj Srbiji i 5,6% u Beogradu i Vojvodini.

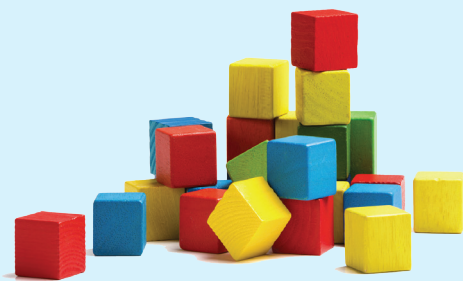
Praćenje apsolutnog siromaštva važno je zbog praćenja dinamike broja siromašnih, kao i zbog formulisanja politika za smanjenje siromaštva i politika socijalne uključenosti osetljivih grupa (posebno Roma).

Udeo ugroženih prema indikatoru rizika siromaštva ili socijalne isključenosti je takođe veoma visok, među najvišim u Evropi, i iznosi 42,1%. Stopa rizika siromaštva ili socijalne isključenosti je najvažniji indikator za praćenje strategije Evropa 2020. Prema ovom indikatoru ugrožen je svaki pojedinac koji je u riziku siromaštva i/ili je izrazito materijalno depriviran i/ili živi u domaćinstvu veoma niskog intenziteta rada.

Oba pokazatelja **nejednakosti raspodele dohotka** (Gini koeficijent i kvintilni odnos) svrstavaju Srbiju među zemlje sa izuzetno visokim nivoom nejednakosti, koji se povećao tokom svetske ekonomske krize.

ZAPOŠLJAVANJE I TRŽIŠTE RADA

NA NACIONALNOM NIVOU

STANJE

Svi nacionalno specifični pokazatelji tržišta rada su i dalje nepovoljni i nisu se značajno poboljšali u odnosu na prethodni period.

- Prema podacima Ankete o radnoj snazi, 2013. godine broj zaposlenih je iznosio 2,3 miliona (*stopa zaposlenosti radno sposobnog stanovništva 47,5%*), a broj nezaposlenih je dostigao 655 hiljada lica (*stopa nezaposlenosti 23%*). **Oba indikatora su blago poboljšana u poslednjoj godini posmatranog perioda.** Zaposlenost za platu u privatnim preduzećima ne pokazuje bitne znake oporavka, što je posledica stagnacije BDP-a, završetka procesa privatizacije i nepovoljnog poslovnog okruženja. Na evidenciji NSZ se 2013. godine nalazilo blizu 775 hiljada lica.
- Stopa zaposlenosti muškaraca (52,4%) je značajno viša od stope zaposlenosti žena (38,1%). Rodni jaz zaposlenosti je visok u odnosu na prosek EU (10,9 procentnih poena 2013. godine). O nepovoljnijem položaju žena na tržištu rada svedoči i njihova viša stopa nezaposlenosti (24,6%).
- **Stopa zaposlenosti mladih je jako niska (13%) i dvostruko je niža nego u EU.** Stopa nezaposlenosti mladih dostigla je gotovo 50%, a posebno je zabrinjavajuće izuzetno visoko učešće mladih koji su nezaposleni, a nisu uključeni ni u proces obrazovanja, niti u obuke (25,3%).
- **Stopa nezaposlenosti starijih radnika udvostručila se** u odnosu na pretkrizni period i dostigla je 2013. godine 15,2%.
- **I stopa nezaposlenosti lica sa nižim stepenom obrazovanja u značajnoj meri se pogoršala,** što u kombinaciji sa drugim faktorima ranjivosti prvenstveno pogađa teže zapošljiva lica na tržištu rada: Rome, osobe sa invaliditetom, starije radnike i stanovništvo iz ruralnih područja.
- **Tržište rada odlikuje jedna od najviših stopa neaktivnosti u regionu,** koja se samo neznatno smanjila u posmatranom periodu. Istovremeno se blago povećao broj aktivnih lica i stopa aktivnosti. Prevazilaženje visoke stope neaktivnosti stanovništva je važno, jer predstavlja jedan od mogućih izvora rasta.
- **Neformalna zaposlenost je relativno visoka (stopa 19,3%).** Rad u „sivoj“ ekonomiji povezan je sa niskim zaradama i niskom produktivnošću, niskim nivoom zaštite na radu i lošim radnim uslovima, bez plaćenog zdravstvenog i socijalnog osiguranja.

Najznačajniji pokazatelji socijalne isključenosti iz domena rada i zaposlenosti pokazuju izrazito veliko zaostajanje u odnosu na EU:

- **Stopa dugoročne nezaposlenosti** (učesće lica nezaposlenih duže od 12 meseci u aktivnom stanovništvu 15–64) izuzetno je visoka (17,5% u 2013.), izrazito se povećala u odnosu na period pre krize i 3,5 puta je viša nego u EU;

- **Učešće dugoročno nezaposlenih** u ukupnom broju nezaposlenih veoma je visoko, kreće se na nivou od 2/3 i više je nego u bilo kojoj zemlji EU;
- **Stopa veoma duge nezaposlenosti** (učešće nezaposlenih duže od 24 meseca u aktivnom stanovništvu 15–64) je veoma visoka, prelazi 13%, značajno se povećala u odnosu na prethodni period i gotovo je šest puta veća nego u EU;
- **Koeficijent varijacije stopa zaposlenosti** regiona je umeren: u periodu 2011–2013. godine iznosio je 0,04%.

Evropska komisija u svojim izveštajima redovno ukazuje na nerazvijen socijalni dijalog u Srbiji i potrebu jačanja kapaciteta njegovih učesnika. Pojedini nacrti zakona nisu uvek dostavljani na mišljenje socijalno-ekonomskom savetu, koji se, na primer, u 2013. godini sastao samo dva puta. Mreža lokalnih socijalno-ekonomskih saveta i dalje je nerazvijena i, sa izuzetkom Pokrajinskog socijalno-ekonomskog saveta, u najvećoj meri je neaktivna.

MERE I PROGRAMI

- Pravo **na novčanu naknadu za slučaj nezaposlenosti** ostvaruje oko 66 hiljada lica (manje od 10% registrovanih nezaposlenih), za šta se godišnje izdvaja 17 milijardi dinara (0,5% BDP-a).
- Izdvajanja za **aktivne programe na tržištu rada** smanjuju se iz godine u godinu, a u 2013. su iznosila svega 0,03% BDP-a. Ukupna izdvajanja za podršku zapošljavanju znatno su veća kada se imaju u vidu programi pokrajinskih i lokalnih vlasti, kao i podsticajni programi i subvencije za otvaranje novih radnih mesta izvan budžeta NSZ (uključujući i sredstva Budžetskog fonda za profesionalnu rehabilitaciju i podsticanje zapošljavanja osoba sa invaliditetom).
 - Najefikasnije su **mere posredovanja u zapošljavanju i profesionalne orijentacije i savetovanja o planiranju karijere**, koje obuhvataju najveći broj nezaposlenih, a zahtevaju angažovanje veoma malih sredstava.
 - Najveći deo sredstava izdvojenih za aktivnu politiku zapošljavanja, gotovo 60%, utrošeno je na **programe dodatnog obrazovanja i obuke**.
 - Izdvajanja za **subvencije za zapošljavanje i javne radove** su značajno smanjena. Evaluacije pokazuju da su javni radovi značajniji kao mera socijalne politike nego politike zapošljavanja.

- Od 2013. godine novina je realizacija paketa usluga za mlade i **paketa usluga za viškove zaposlenih starijih od 50 godina**, a nastavlja se i sa programom Druga šansa, koji je usmeren na funkcionalno obrazovanje odraslih.
- U 2013. godini u mere aktivne politike zapošljavanja uključeno je više od 3.000 Roma.
- U posmatranom periodu sprovodila su se i dva EU projekta usmerena na jačanje kapaciteta institucija na nacionalnom nivou: Podrška kreiranju politike zapošljavanja zasnovane na podacima i Priprema institucija tržišta rada u Republici Srbiji za Evropsku strategiju zapošljavanja.

U posmatranom periodu sprovodila su se i dva EU projekta usmerena na jačanje kapaciteta institucija na nacionalnom nivou: Podrška kreiranju politike zapošljavanja zasnovane na podacima i Priprema institucija tržišta rada u Republici Srbiji za Evropsku strategiju zapošljavanja.

ПРАВЦИ ДЕЛОВАЊА

Preporuke koje se odnose na strateški okvir politike zapošljavanja:

- Integrirati proces kreiranja politike zapošljavanja sa procesom kreiranja ekonomske politike;
- Sprovesti sveobuhvatnu analizu primene *Nacionalne strategije zapošljavanja* i revidirati ciljeve i akcije za period 2015–2020;
- Kontinuirano sprovoditi evaluaciju mera, kao i konsolidaciju kapaciteta za kreiranje politike zasnovane na podacima u nadležnom ministarstvu i NSZ.

Preporuke koje se odnose na institucije tržišta rada:

- Reforma radnog zakonodavstva;
- Podsticanje korisnika naknade za ranije nalaženje zaposlenja kroz:
 - administrativni pritisak i dodeljivanje premija za brzo nalaženje posla,
 - nuđenje učešća u skupljim aktivnim programima tržišta rada bez ukidanja prava na naknadu.

Preporuke koje se odnose na aktivne mere politike tržišta rada i mere usmerene ka podsticanju aktivnosti i povećanju kvaliteta radne snage:

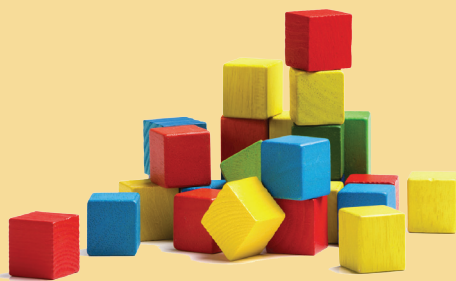
- Povećati izdvajanja za mere aktivne politike zapošljavanja na 0,5% BDP-a do 2020. godine;
- Povećati izdvajanja za mere posredovanja u zapošljavanju i profesionalnu

- orijentaciju i savetovanje o planiranju karijere;
- Osmisliti programe dodatnog obrazovanja i obuke tako da više odgovaraju potrebama slabije obrazovanih korisnika i redizajnirati programe obuka u cilju prebacivanja naglasaka sa obuke u učionicama na obuke na radnom mestu;
- Pokrenuti masovnije programe za mlade (poput Prve šanse) i za mlade koji nemaju završenu srednju školu, poboljšati paket usluga za mlade;
- Jačati saradnju, naročito putem uvođenja sistema integrisanih usluga iz oblasti obrazovanja, socijalne zaštite, zapošljavanja i brige o mladima;
- Unaprediti kvalitet praćenja i ocene postojećih programa i mera i njihovo efikasnije targetiranje prema ranjivim grupama;
- Usvojiti odgovarajuće politike koje bi doprinele boljoj usklađenosti posla, porodice i privatnog života radi podsticanja učešća žena na tržištu rada;
- Kreirati posebne programe i mere za određene kategorije teže zapošljivih lica i lica sa višestrukom ranjivošću;
- Kreirati poseban program subvencija za samozapošljavanje usmeren na starije radnike sa značajnim radnim iskustvom;
- Usvojiti princip šire politike aktivnog starenja;
- Sprovoditi evaluacije mera i aktivnosti usmerenih ka podsticanju zapošljavanja i profesionalnoj rehabilitaciji osoba sa invaliditetom;
- Sprovoditi programe poput Druge šanse i programe javnih radova uz primenu principa afirmativne akcije radi povećanja zapošljivosti Roma;
- Uskladiti nacionalni sistem klasifikacije zanimanja sa međunarodnim standardima i principima za razvoj sistema klasifikacije zanimanja ISCO.

Definisati Okvir za razvoj socijalnog preduzetništva, kao i koordinaciju na međuministarskom nivou. Prioritete i mere treba povezati sa ciljevima i pravnim formama socijalnih preduzeća. Značajan izvor finansiranja mogu da budu javne nabavke (socijalni aspekt javnih nabavki).

ZAPOŠLJAVANJE I TRŽIŠTE RADA

NA LOKALNOM NIVOU

Zapošljavanje na lokalnom nivou zavisi i od lokalne politike zapošljavanja, koju kreiraju lokalne samouprave pomoću mehanizama kao što su lokalni saveti za zapošljavanje i lokalni akcioni planovi. Opštine i gradovi podstiču zapošljavanje obezbeđujući odgovarajuće poslovno okruženje i uslove za privlačenje investicija kroz finansiranje programa i mera predviđenih lokalnim akcionim planovima, kao i kreiranje mera aktivne politike. Učešćem u odgovarajućim nacionalnim i međunarodnim projektima lokalne samouprave mogu da obezbede dodatna finansijska sredstva koja su neophodna za veće zapošljavanje ugroženih grupa, ali i da primene modele za obezbeđenje većeg pristupa zapošljavanju ugroženim grupama stanovništva.

Šta to podrazumeva?

- Usklađivanje i reviziju lokalnih akcionih planova za zapošljavanje sa *Nacionalnom strategijom zapošljavanja 2011-2020.* i akcionim planom implementacije strategije.

Tokom 2011. i 2012. godine na godišnjem nivou je prosečno odobreno sufinansiranje iz republičkog budžeta za 120 lokalnih akcionih planova. Nerazvijene opštine su činile gotovo 60% od ukupnog broja lokalnih samouprava kojima je odobreno sufinansiranje. Ipak, u 2013. godini rebalansom republičkog budžeta sredstva planirana za sufinansiranje su značajno umanjena, pa su LS realizovale planove iz sopstvenih budžeta, ali manjeg obima.

- Podršku radu i funkcionisanju lokalnih saveta za zapošljavanje.
- Promovisanje aktivnih mera zapošljavanja i koncepta celoživotnog učenja i aktivnog starenja uz obuke, obrazovanje, praksu i karijerno vođenje.
- Učešće u nacionalnim i donatorskim programima kojima se podržava sprovođenje aktivnih mera zapošljavanja i socijalnog preduzetništva.

Твининг пројекат *Припрема институција тржишта рада у Републици Србији за Европску стратегију запошљавања*, који финансира ЕУ, укључио је 64 локалне самоуправе, односно 64 савета за запошљавање у циљу унапређења њихових капацитета и компетенција како би активније учествовали у реформама тржишта рада.

- Osmišljavanje programa za otvaranje novih radnih mesta u sektoru usluga kroz socijalno preduzetništvo i finansijske podsticaje za zapošljavanje dugoročno nezaposlenih lica iz ugroženih grupa.
- Program javnih radova.

Jačanje kapaciteta za inkluzivni lokalni razvoj u južnoj Srbiji je program koji se sprovodi za poboljšanje pristupa tržištu rada i aktivnim merama zapošljavanja najugroženijim grupama stanovništva. Program se realizuje u 13 lokalnih samouprava u južnoj Srbiji, a finansiranje je obezbeđeno iz nekoliko donatorskih fondova.

- Podršku razvoju mera za aktivaciju radno sposobnih korisnika novčane socijalne pomoći, kao i saradnji relevantnih opštinskih službi, lokalnih službi za zapošljavanje i centara za socijalni rad.

U sedam lokalnih samouprava je tokom 2010. i 2011. godine pilotiran koncept aktivacije radno sposobnih korisnika novčane socijalne pomoći, kroz saradnju centara za socijalni rad i lokalnih službi za zapošljavanje. Ovaj projekat je trebalo da posluži kao model koji bi mogao da se replicira i u drugim LS, ali i kao model za izradu podzakonskih akata koja bi bliže uredila ovu oblast na osnovu odredbi Zakona o socijalnoj zaštiti, usvojenog 2011. godine.

- Podršku i učešće u programima za zapošljavanje žena.
- Podršku i učešće u programima za obrazovanje i zapošljavanje pripadnika romske populacije.

U okviru nacionalnog programa Tehničke podrške za inkluziju Roma, finansiranog iz IPA sredstava EU, sprovodi se *Program podrške novom zapošljavanju Roma i Romkinja*. Realizacija ovog programa odvija se kroz saradnju Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja i NSZ u koordinaciji sa Savetom za unapređivanje položaja Roma i Timom za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva. Jedna od komponenti programa je i mapiranje uspešnih ekonomskih inicijativa za novo zapošljavanje Roma i Romkinja, uspešnih preduzetnika i uspešnih samozaposlenih Roma i Romkinja, u okviru koje je finansijski podržano 20 najboljih lokalnih inicijativa u cilju daljeg unapređenja zapošljavanja pripadnika ove populacije.

- Podršku i učešće u programima za zapošljavanje mladih, omladinsko preduzetništvo i podrška kancelarijama za mlade.

Projekat *Održivi lokalni razvoj*, finansiran sredstvima Agencije za međunarodni razvoj SAD (USAID), u fokusu je imao zapošljavanje mladih. Sprovodio se u 32 opštine i grada i trajao je od 2011. do 2014. godine, u skladu sa konceptom karijernog vođenja. Deo aktivnosti je bio usmeren na jačanje lokalnih kapaciteta za aktivnu saradnju sa poslodavcima na međupopštinskom nivou. Projektom je trebalo da se stvore uslovi za stažiranje mladih u javnom i privatnom sektoru, kao i da se povećaju mogućnosti za učešće mladih u razvoju preduzetništva u lokalnoj zajednici, i privatnom sektoru, kao i da se povećaju mogućnosti za učešće mladih u razvoju preduzetništva u lokalnoj zajednici.

- Podršku i učešće u programima za zapošljavanje osoba sa invaliditetom.

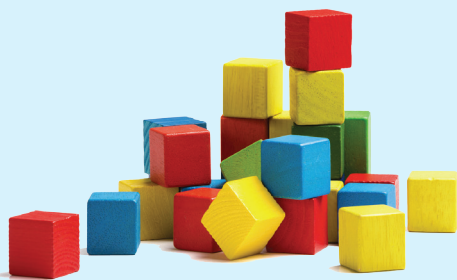
Koalicija za razvoj socijalnog preduzetništva i Mreža socijalne ekonomije Srbije zagovaraju razvoj socijalnog preduzetništva u Srbiji. Mreža okuplja 36 članica, između ostalih i udruženja i preduzeća za rehabilitaciju osoba sa invaliditetom iz deset lokalnih samouprava. Kroz različite projekte članicama je obezbeđena savetodavna podrška za formiranje socijalnih preduzeća i izradu biznis planova.

- Podršku koordinaciji sektora zapošljavanja, obrazovanja i socijalne zaštite u lokalnoj zajednici i zajedničkom kreiranju programa i usluga u skladu sa potrebama u zajednici.
- Podršku unapređenju socijalnog dijaloga u lokalnoj zajednici.

Mreža lokalnih socioekonomskih saveta je i dalje nerazvijena. Ukupno je formalno registrovano 19 ovakvih saveta, a postoji i oko 10 neformalnih. Najčešće prepreke za registraciju čini slaba reprezentativnost socijalnih partnera, pre svega poslodavaca, ali i nedostatak političke volje lokalnih samouprava.

OBRAZOVANJE

NA NACIONALNOM NIVOU

STANJE

Obrazovna struktura stanovništva Republike Srbije je nepovoljna.

- Među odraslim stanovništvom radnog uzrasta (15–64) u 2011. godini najviše je lica sa srednjim obrazovanjem (56,4%), 27% je bez osnovne škole ili sa nezavršenom osnovnom školom, a samo 11% ima više ili visoko obrazovanje.
- Samo 18% stanovništva starosne grupe 30–34 ima više ili visoko obrazovanje (prema 34,6% u EU).
- Postoje značajne regionalne razlike u pogledu nivoa obrazovanja – u gradskim sredinama oko 23% osoba je sa višim ili visokim obrazovanjem, dok ih je u vangradskim svega 6%.
- Obrazovni nivo romske populacije je značajno nepovoljniji nego u slučaju opšte populacije – 87% romske populacije ima samo osnovno ili niže obrazovanje, a manje od 1% ima više ili visoko obrazovanje.
- Obrazovna struktura osoba sa invaliditetom je značajno nepovoljnija nego kod opšte populacije – svega 6,6% ima završeno više ili visoko obrazovanje, a čak 53,3% ima samo osnovno obrazovanje ili nepotpunu osnovnu školu.

Obuhvat dece i mladih obrazovanjem još uvek nije potpun.

- Udeo dece u predškolskom obrazovanju je povećan od uvođenja obaveznog pripremnog predškolskog programa, ali je i dalje nizak. Najniži je obuhvat dece jasnog uzrasta (0–3 godine) i iznosi 15,9% dok je obuhvat dece od tri godine do polaska u školu 58,1% (preko 90% u EU). U predškolsko obrazovanje su značajno manje uključena siromašna, romska, deca sa invaliditetom, kao i deca iz ruralnih sredina.
- Obuhvat dece osnovnim obrazovanjem je visok – oko 95%. Procenat dece u opštoj populaciji, koja su u školskoj 2013/2014. upisala prvi razred osnovne škole u godini u kojoj su uzrasta za polazak u školu iznosio je 97%. Prema anketnim podacima oko 6,6% je ne završi na vreme.
- Iako raste broj dece romske nacionalnosti koja su upisana u osnovne škole, njihov obuhvat je i dalje značajno manji. Procenat dece iz romskih naselja koja su u školskoj 2013/2014. upisala prvi razred u godini uzrasta za polazak u školu iznosio je 69,1%, a prema anketnim podacima čak 36% je ne završi na vreme.
- Obuhvat srednjim obrazovanjem nije zadovoljavajući i iznosi oko 85% u školskoj 2012/13, dok je obuhvat dece iz romskih naselja samo 21,6%. Srbija je jedna od retkih zemalja u kojima srednje obrazovanje nije obavezno.
- Obuhvat generacije koja pohađa fakultete i visoke škole je oko 42% i pokazuje tendenciju blagorasta. Romi u visokom obrazovanju su veoma malo zastupljeni.

- Oko 25% osoba 18–24 godine je istovremeno van i procesa obrazovanja i obuke (prema 13,5% u EU).
- Od ukupnog broja učenika kojima je potrebna dodatna podrška, a koji su uključeni u obrazovanje, 92,2% pohađa redovne škole.

Ni oni koji završe školovanje ne stižu odgovarajuća znanja i kompetencije.

- Obrazovni sistem u Republici Srbiji ostvaruje niže ishode u odnosu na međunarodni prosek.
- I pored poboljšanja u odnosu na prethodne godine **rezultati testiranja (PISA) su još uvek loši** (2012. godine 33,2% petnaestogodišnjaka bilo je nedovoljno funkcionalno pismeno u domenu čitalačke pismenosti, 38,9% u domenu matematičke, a 35% u domenu naučne pismenosti).

Javni rashodi za obrazovanje u 2012. godini iznose 5,27% BDP-a i skoro su na istom nivou kao u EU, dok su u apsolutnim iznosima izdvajanja značajno manja.

- Od toga 68,4% rashoda finasira nacionalni nivo, 31,3% lokalne samouprave, a svega 0,3% AP Vojvodina.
- Zbog demografskih trendova i neodgovarajuće mreže osnovnih škola čak 2,1% BDP-a se izdvaja za osnovno obrazovanje.
- Izdvajanja za školarine (i za privatne i državne fakultete) procenjuju se na 1% BDP-a, a ostali privatni troškovi na oko 0,7%.

MERE I PROGRAMI

Povećanje dostupnosti i uključenosti u obrazovanje

- **Povećanja obuhvata i unapređenje predškolskog vaspitanja i obrazovanja:**
 - U okviru IPA projekta sprovode se obuke stručnih saradnika i vaspitača za realizaciju specijalizovanih programa za decu uzrasta 3–5 godina, izgradnja i adaptacija objekata, kupovina prevoznih sredstava i slično;
 - Kroz projekat Unicefa, *Vrtići bez granica*, u 10 LS je u periodu od 2011. do 2013. godine povećan obuhvat dece od 3 do 5,5 godina za oko 13%, razvijena su dva modaliteta kvalitetnih četvoročasovnih programa, a uvedeni su i novi standardi u pogledu izgleda, opremanja i sadržaja rada predškolskih ustanova.
- **Podsticanje inkluzivnog obrazovanja:**
 - Uvedena je afirmativna mera upisa koja predviđa kvotu od 2% mesta na budžetskom finansiranju za studente sa invaliditetom i pripadnike romske manjinske zajednice;
 - Mreža podrške inkluzivnom obrazovanju ima više od 120 članova/ profesionalaca iz različitih oblasti, 14 „model” škola i 13 škola dobre prakse za inkluzivno obrazovanje;

- Oko 750 nastavnika, stručnih saradnika i direktora srednjih škola učestvovalo je na obukama za inkluzivno obrazovanje;
- Uz pomoć projekta Evropske unije i Saveta Evrope *Regionalna podrška inkluzivnom obrazovanju osnovana* je regionalna mreža inkluzivnih pilot škola (po sedam škola iz sedam zemalja Zapadnog Balkana), regionalna mreža inkluzivnih nastavnika i regionalna mreža obrazovnih politika za uzajamno učenje i razmenu iskustava.
- **Mere za povećanje upisa i smanjenje osipanja romske dece:**
 - Predviđen je program stipendiranja za 1.000 romskih đaka srednjoškolaca u toku dve školske godine;
 - Mentorski program namenjen korisnicima stipendija;
 - Obuke za 175 pedagoških asistenata;
 - Započet je projekat *Sprečavanje osipanja dece i učenika iz obrazovnog sistema Republike Srbije*, koji realizuju Unicef i Centar za obrazovne politike u četiri osnovne i šest srednjih stručnih škola.

Unapređenje kvaliteta obrazovanja

- Kroz IPA projekat *Podrška razvoju ljudskog kapitala i istraživanja – opšte obrazovanje i razvoj ljudskog kapitala* predviđeno je:
 - Razvijanje nacionalnog okvira kurikuluma sa svrhom da učenje učini zanimljivijim, kvalitetnijim i efikasnijim, koji će se putem oglada proveriti u 165 škola, dok će 13 hiljada nastavnika biti obučeno za njegovu primenu;
 - Unapređenje profesionalnog razvoja nastavnika;
 - Povezivanje istraživačke zajednice sa praktičarima i donosiocima odluka;
 - Kreiranje novih obrazovnih politika na osnovu podataka.
- **Unapređenje tehničko-informatičkih uslova:**
 - U oko 80% osnovnih i srednjih škola uveden je brzi ADSL internet priključak;
 - U toku 2014. godine zabeleženo je 450 internet prezentacija osnovnih škola;
 - U periodu od 2010. do 2013. godine instalirane su računarske učionice u 2.910 osnovnih škola;
 - Instalirano oko 30 hiljada računara u preko 95% osnovnih škola.

Republika Srbija učestvuje u programima Evropske unije *Horizont 2020* za razvoj istraživanja i inovacija u obrazovanju i u Erasmus+ programu namenjenom saradnji u oblasti obrazovanja.

Povećanje relevantnosti sistema obrazovanja za potrebe tržišta rada

- U svim osnovnim školama sprovodi se **program profesionalne orijentacije** za učenike sedmog i osmog razreda.
- **Nastavljeno je prevođenje modernizovanih (oglednih) profila srednjeg stručnog obrazovanja u redovan sistem** - klasični profili su počeli da bivaju zamenjeni ekvivalentnim modernizovanim profilima (devet oglednih profila tokom školske 2010/2011. godine, pet oglednih profila tokom 2012/2013. godine, a još devet ih je prevedeno u sistem tokom školske 2013/2014. godine.
- Beogradska otvorena škola realizuje aktivnosti u oblasti **karijernog vođenja** i savetovanja, kao i aktivnosti koje doprinose prevazilaženju neusklađenosti sistema obrazovanja i tržišta rada.

PRAVCI DELOVANJA

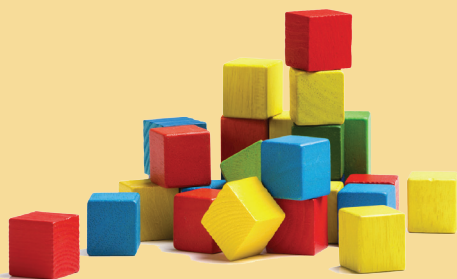
Povećanje obuhvata i smanjenje osipanje dece iz obrazovnog sistema kroz:

- Potpuni obuhvat dece obaveznim predškolskim programom i besplatan predškolski program za svu decu u trajanju od četiri sata dnevno u godini pre obaveznog predškolskog programa;
- Unapređenje mehanizama podrške za uključivanje dece romske nacionalnosti u obrazovni sistem i unapređenje sistema koordinacije između različitih sektora na lokalnom i nacionalnom nivou;
- Mere podrške za siromašne učenike i porodice (npr. unapređenje dopunske nastave i vanškolskih aktivnosti);
- Uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja;
- Razvijanje mehanizama za rano prepoznavanje dece za koje postoji rizik da će napustiti sistem školovanja i unapređenje međusektorske saradnje i koordinacije.
- **Kontinuirano jačanje inkluzivne prakse** kroz unapređivanje kompetencija zaposlenih, obezbeđenje potrebnih materijalnih resursa (asistivne tehnologije, nastavni materijali, prilagođeni udžbenici, prilagođavanje fizičkog okruženja, personalni asistenti, pedagoški asistenti i sl.) i podršku rada interresornih komisija.
- **Unapređenje kvaliteta procesa i ishoda obrazovanja** kroz poboljšanje kvaliteta nastavnog programa, kvaliteta obrazovanja nastavnika (kako u pogledu akademske discipline, tako i u pogledu psihološko-pedagoških i metodičkih kompetencija), kao i kontinuirano učešće u različitim evropskim programima (Otvoreni metod koordinacije, Erasmus+, Horizont 2020 i slično).

- **Efikasnije korišćenje postojećih resursa** kroz optimizaciju školske mreže i njeno prilagođavanje demografskim prilikama, uz istovremeno vođenje računa o regionalnim i socijalnim razlikama u pogledu dostupnosti i kvaliteta obrazovanja. U tom kontekstu izazov je i iznalaženje adekvatne formule za prelazak na finansiranje po učeniku.
- **Povećanje relevantnosti sistema obrazovanja za potrebe tržišta rada** kroz reformu srednjeg stručnog obrazovanja, povezivanje sa potrebama tržišta rada i dalje formiranje i unapređenje rada sektorskih veća, reformu gimnazijskog obrazovanja, dalje razvijanje sistema profesionalne orijentacije i karijernog savetovanja i vođenja mladih.
- Uspostavljanje **Jedinstvenog informacionog sistema prosvete** kao preduslova za unapređenje procesa planiranja i praćenje realizacije mera u obrazovanju.

OBRAZOVANJE

NA LOKALNOM NIVOU

U sistemu obrazovanja nadležnosti su podeljene između centralnog i lokalnog nivoa vlasti. U potpunoj nadležnosti lokalne samouprave je jedino predškolsko obrazovanje i vaspitanje, osim obaveznog Predškolskog pripremno programa, finansiranog iz republičkog budžeta. Lokalnom nivou pripadaju nadležnosti koje se tiču obezbeđenja uslova za obrazovanje i podršku stručnom usavršavanju, kao i jedan broj aktivnosti i programa od kojih zavise uslovi i ishodi obrazovanja, uključujući i obavezu da sva deca pohađaju osnovnu školu. Poslednjih godina je velika odgovornost lokalnih samouprava u realizaciji i praćenju određenih mera za unapređenje procesa inkluzivnog (pred-univerzitetskog) obrazovanja. U nadležnosti LS je i tekuće održavanje i opremanje školskih ustanova i dodatno informatičko opremanje.

Šta to podrazumeva?

- Realizaciju i finansiranje nekih od mera za podizanje kvaliteta sprovođenja (inkluzivnog) obrazovanja trebalo bi da pokrene lokalna samouprava, ali se to uglavnom dešava kroz donatorske projekte. Navedene su neke od inicijativa realizovanih u periodu od 2011. do 2014. godine kao ilustracija onoga što bi lokalne samouprave mogle same da pokrenu.

Predškolsko obrazovanje:

- Obezbeđenje uslova za nesmetano uključivanje što većeg broja dece u predškolsko obrazovanje;
- Podrška realizaciji programa za rani razvoj dece.

Program DILS - *Pružanje unapređenih usluga na lokalnom nivou*, finansiran iz kredita Svetske banke, između ostalog je podržao i projekte podrške roditeljima predškolaca kroz inicijativu I roditelji se pitaju za aktivnije uključivanje roditelja u obrazovni proces u najranijem uzrastu.

- Utvrđivanje visine učešća roditelja u formiranju cene boravka u predškolskoj ustanovi i subvencije za siromašne porodice;

Školica života, program koji sprovode Centar za interaktivnu pedagogiju i Fondacija Novaka Đokovića, omogućio je izgradnju predškolskih ustanova u pet najnerazvijenijih lokalnih samouprava, koje do tada nisu ni postojale u ovim sredinama.

- Podrška relevantnim službama i ustanovama u praćenju i prilagođavanju predškolskih usluga potrebama dece.

Osnovnoškolsko obrazovanje:

- Izrada lokalnog plana optimizacije školske mreže i njegovo sprovođenje;
- Podrška aktivnostima i projektima za poboljšanja položaja dece iz ruralnih područja, u skladu sa planom za optimizaciju školske mreže i uz povezivanje sa planovima za ruralni razvoj;
- Tekuće ulaganje, održavanje i opremanje školskih ustanova, dodatno informatičko opremanje, utvrđivanje mera i aktivnosti zaštite i bezbednosti učenika.

Podrška procesu inkluzije u sistemu obrazovanja:

- Uspostavljanje, finansiranje i podrška radu Interresornih komisija (IRK) kao mehanizma za unapređenje inkluzivnog obrazovanja;
- Finansiranje individualnih planova podrške i obezbeđivanje materijalnih sredstava za decu iz osetljivih grupa radi obezbeđenja njihove socijalne uključenosti i participacije u obrazovnim/vaspitno-obrazovnim aktivnostima;

U 2013. godini Unicef inicira trogodišnji projekat kojim se unapređuju kapaciteti za rad IRK kroz pilotiranje programa podrške prvo u deset lokalnih samouprava, a potom i IRK u svim lokalnim samoupravama u Srbiji.

- Izrada opštinskih izveštaja o stanju i napretku inkluzivnog obrazovanja;
- Koordinacija sa nacionalnim nivoom u cilju sprečavanja osipanja dece iz procesa obrazovanja;

Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva, Unicef, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Fondacija za otvoreno društvo i Institut za psihologiju zajednički su podržali izradu *Okvira za praćenje inkluzivnog obrazovanja u Srbiji*, alata koji može da pomogne i LS u praćenju inkluzivnog obrazovanja. Neophodna je podrška LS radu lokalnih timova za inkluziju u okviru *Mreže podrške inkluzivnom obrazovanju*. Ovaj koncept treba da pomogne podizanju kvaliteta i efikasnosti inkluzivnog obrazovanja na svim nivoima.

- Podrška projektima koji podržavaju veću inkluziju romske dece u obrazovanju, kao i dece sa teškoćama u razvoju i invaliditetom;

U okviru programa *DILS – Pružanje unapređenih usluga na lokalnom nivou*, posebna pažnja je posvećena programima koji podržavaju inkluziju romske dece. Sprečavanje osipanja dece u osnovnoškolskom obrazovanju je projekat Unicefa, Centra za interaktivnu pedagogiju i resornog ministarstva, koji takođe podržava obrazovnu inkluziju romske

dece i ostanak u sistemu. Program OEBS-a obezbeđuje obuke za dodatnih 175 pedagoških asistenata i 1.000 stipendija za uspešne romske učenike.

- Promovisanje programa podrške učenju i obrazovanju uz obezbeđivanje pedagoških asistenata za decu sa teškoćama u učenju, kao i pružanje podrške obrazovanju odraslih uz angažovanje andragoških asistenata.

Unapređenje uslova i kvaliteta obrazovanja:

- Unapređenje uslova i kvaliteta obrazovanja: Obezbeđenje pristupačnosti školskih objekata, nabavka vozila i minibuseva za prevoz dece ili obezbeđivanje montažnih objekata za obdaništa; kao nova usluga predlaže se uvođenje i „pokretnog vrtića“ za decu iz udaljenih naselja;

Projektom IMPRES je obezbeđeno sedam montažnih objekata za vrtiće, kao i deset vozila – devet minibuseva i jedan autobus koji će biti korišćen kao „pokretni vrtić“.

- Pružanje podrške za razvoj integrisanih usluga i programa u funkciji unapređenja obrazovnog procesa će biti važno u narednom periodu. To će doprineti i većoj sigurnosti i bezbednosti učenika i nastavnika, ali i razvoju solidarnosti među učenicima i stimulativnijem ambijentu kroz koncept vršnjačke edukacije i drugih metoda;

Program *Škola bez nasilja*, koji je inicirao Unicef, do sada je uključio više od 260 škola u Republici Srbiji. Ovaj program je ponudio model prevencije nasilja u školama za stvaranje bezbedne i podsticajne sredine za učenje, rad i razvoj. Namenjen je učenicima i nastavnicima, kao i roditeljima, ali i čitavoj lokalnoj zajednici.

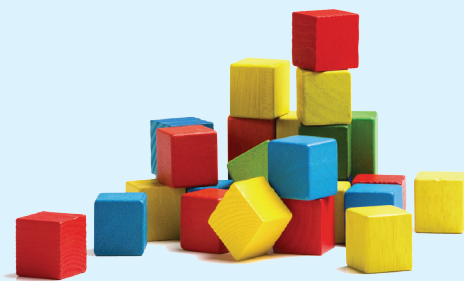
- Obezbeđenje mera podrške deci, učenicima i studentima iz siromašnih porodica i osetljivih grupa kroz nabavku besplatnih udžbenika i nastavnih materijala i učila, obezbeđivanje užine, izdvajanje dodatnih sredstava za odlazak na ekscurzije i letovanja, obezbeđivanje asistivne tehnologije za decu sa teškoćama u razvoju i invaliditetom, stipendiranje najuspešnijih i talentovanih đaka i studenata;
- Podrška unapređivanju profesionalnih kapaciteta u preduniverzitetskom obrazovanju, kao i kapaciteta saveta roditelja, đачkih parlamenata i školskih odbora;

Jedna od komponenti DILS programa je bila i podrška roditeljima i školskim savetima roditelja. Inicijativa I roditelji se pitaju je u najvećem delu bila usmerena na edukaciju roditelja čija deca su uključena u preduniverzitetsko obrazovanje – od predškolskog do srednješkolskog uzrasta.

- Lokalne samouprave treba i mogu da iniciraju, koordiniraju i prate intersektorsko povezivanje u svojoj zajednici, da sarađuju sa drugim LS u realizaciji novih programa i usluga i podržavaju podizanje kapaciteta obrazovnih ustanova radi konkurisanja za sredstva EU.

SOCIJALNA I DEČIJA ZAŠTITA

NA NACIONALNOM NIVOU

STANJE

Pravo na novčanu socijalnu pomoć 2013. godine ostvarilo je preko 100 hiljada domaćinstava (4,2%) sa 260 hiljada članova (3,6% ukupnog broja stanovnika). U posmatranom periodu broj korisnika je gotovo dupliran, što je najvećim delom rezultat zakonskih promena 2011. godine:

- Obuhvat siromašnih pravom na NSP je nizak, kako zbog niskog administrativnog dohodovnog praga, tako i zbog imovničkih uslova za ostvarivanja prava;
- Maksimalni iznos NSP-a je, na primer, za jednočlano domaćinstvo 7,5 hiljada, a za četvoročlanu porodicu sa dvoje dece 15,7 hiljada. Iznosi su uvećani za 20% za domaćinstva u kojima su svi članovi nesposobni za rad i za jednoroditeljske porodice. Niži iznosi pomoći (u PPS) dodeljivani su samo u Bugarskoj i Rumuniji;
- Udeo rashoda za NSP (0,34% BDP-a) je dupliran u posmatranom periodu i dostigao je udeo izdvajanja za slične programe u EU.

Pravo na dečiji dodatak ostvaruje približno 387 hiljada dece (preko 30% ukupnog broja dece). Broj korisnika se nije značajnije promenio u odnosu na 2010. godinu.

- Obuhvat siromašnih pravom na dečiji dodatak je prihvatljiv – pravo **ostvaruje 40% dece iz najsiromašnijeg kvintila po potrošnji**.
- Redovan dečiji dodatak je 2013. godine iznosio 2.500 dinara, a uvećani 3.280 dinara (za decu sa invaliditetom i iz jednoroditeljskih porodica). Iznos dodatka je značajno niži nego u najrazvijenijim zemljama, ali je među najvišima u odnosu na zemlje nove članice EU.
- Kao i prethodnih godina, udeo rashoda za ovaj program iznosi 0,33%, BDP-a, što je tri puta niži procenat nego u EU.

Dodatak za pomoć i negu drugog lica u sistemu socijalne zaštite ostvaruje preko 18 hiljada lica, a uvećani dodatak, namenjen osobama sa najvišim stepenom invaliditeta, približno 33,6 hiljade. Tokom posmatranog perioda broj korisnika se nije značajnije povećao.

- Dodatak iznosi oko 9.400 dinara, a uvećani oko 25.400 dinara. Kumulativni rashodi za ova prava dostigli su 0,25% BDP-a.

Preostala dva novčana prava su ujedno i deo mera populacione politike: roditeljski dodatak i naknada zarade za vreme odsustva povodom rođenja deteta. Ukupan broj korisnika ovih prava je 60 hiljada, odnosno 36,7 hiljada respektivno, a kumulativna izdvajanja iznose 0,8% BDP-a.

Broj korisnika usluga socijalne zaštite iznosi približno 300 hiljada (4% ukupne populacije).

- Najzastupljeniju uslugu, porodični i domski smeštaj, koristi preko 20 hiljada korisnika, a za ove namene se iz republičkog budžeta izdvaja približno 0,15% BDP-a.
- Najveći broj korisnika domskog smeštaja su stariji. Uslovi za smeštaj odraslih sa

intelektualnim i mentalnim poteškoćama (približno 5.400 korisnika) u većini državnih institucija su i dalje na nezadovoljavajućem nivou.

- Preko 90% dece i mladih bez roditeljskog staranja na smeštaju (oko 6 hiljada), zaštićeno je kroz srodničko i nesrodničko hraniteljstvo. Zabrinjava, međutim, podatak da se povećava ukupan broj dece koja se izmeštaju iz bioloških porodica.
- Dnevne usluge u zajednici, usluge podrške za samostalni život i savetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge su u mandatu lokalnih samouprava i, uprkos razvoju poslednjih decenija, i dalje nisu u dovoljnoj meri dostupne.

MERE I PROGRAMI

- **Sredstva za razvoj usluga socijalne zaštite u nerazvijenim opštinama** iz republičkog budžeta dobijalo je godišnje tridesetak lokalnih samouprava.
- **Budžetski fond za programe zaštite i unapređenje položaja osoba sa invaliditetom** je sa milijardu dinara pomogao projekte socijalno-humanitarnih organizacija i 33 republička i pokrajinska saveza OSI.
- Započet je i program subvencionisanja potrošnje električne energije za pojedine osetljive društvene grupe.
- Iz sredstava EU (IPA) započet je rad na projektima: Podrška deinstitutionalizaciji i socijalnoj inkluziji osoba sa mentalnim invaliditetom i problemima mentalnog zdravlja (5,17 miliona evra) i Podrška socijalnoj inkluziji najranjivijih grupa, uključujući Rome, kroz raznovrsnije socijalne usluge u zajednici (6,5 miliona evra).
- Uspostavljanje intersektorske saradnje za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja podržavano je iz sredstava EU u okviru regionalnog projekta Zaštita dece od nasilja u Jugoistočnoj Evropi koji je sprovodio Unicef.
- U okviru projekta Pružanje unapređenih usluga na lokalnom nivou (kredit Svetske banke od 32 miliona evra) sprovedene su aktivnosti u vezi sa razvojem informacionog sistema socijalne zaštite. Završen je deo projekta koji je podržavao unapređenje načina finansiranja udruženja OSI.
- Sredstvima Vlade Kraljevine Norveške podržana su dva projekta (Uspostavljanje i primena sistema licenciranja pružalaca usluga u sistemu socijalne zaštite u Srbiji i Borba protiv seksualnog i rodno zasnovanog nasilja), kao i prioritete aktivnosti u skladu sa Nacionalnom strategijom za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti.
- U periodu 2011 - 2013. godine završeni su i trogodišnji projekti nadležnog ministarstva i Unicefa, finansirani sredstvima EU:
 - *Transformacija rezidencijalnih ustanova za decu i razvijanje održivih alternativa*, koji je značajno doprineo ubrzanju procesa deinstitutionalizacije i
 - *Razvoj usluga u zajednici za decu sa smetnjama u razvoju i njihove porodice*, koji je omogućio značajno povećanje kvaliteta i dostupnosti usluga u zajednici. Iz ovih sredstva su dodeljivani i grantovi za podršku uslugama za decu sa smetnjama u razvoju u 41 opštini.

Sredinom 2011. godine donet je nov Zakon o socijalnoj zaštiti. Nova zakonska rešenja u domenu novčanih prava za siromašne obezbeđuju poštovanje razlika u veličini i starosnoj strukturi domaćinstva, povećanje iznosa pomoći za brojnija domaćinstva i aktivaciju korisnika. U domenu usluga nova rešenja su pre svega prisutna u institucionalnoj i regulativnoj sferi. Zakon redefiniše kontrolno-regulatorne mehanizme, stvara pretpostavke za uspostavljanje sistema koji se bazira na pluralizmu pružalaca usluga, kao i pretpostavke za unapređenje kvaliteta stručnog rada kroz standardizaciju usluga, licenciranje pružalaca usluga i stručnih radnika i uvođenje Komore socijalne zaštite.

PRAVCI DELOVANJA

Povećanje obuhvata i unapređenje adekvatnosti novčanih davanja koja su usmerena na siromašne:

- Veća davanja za srednjoškolsku decu i za decu sa invaliditetom u programu NSP i u programu dečijih dodataka;
- Povećanje obuhvata dečijim dodatkom kroz otklanjanje barijera, kao što je uslov da roditelji dece budu zdravstveno osigurani;
- U okviru programa NSP potrebno je na srednji rok razmotriti uvođenje socijalnih penzija za starije i povećanje cenzusa do nivoa praga apsolutnog siromaštva ili neke druge odrednice minimalnog standarda. Preduslov za ovo povećanje je implementacija aktivacije korisnika prava;
- U okviru sistema dugotrajne nege potrebno je preispitati iznos osnovnog dodatka za negu i pomoć drugog lica, kombinovanje novčanih davanja sa uslugama i primeniti funkcionalne skale procene prilikom dodeljivanja prava. Značajno je donošenje podzakonskih akata o socijalno-zdravstvenim ustanovama i organizacionim jedinicama.

Povećanje podrške prirodnoj porodici, nastavak procesa deinstitucionalizacije i razvoj usluga u zajednici:

- Podrška porodici nužno podrazumeva i razvoj usluga u zajednici, a preduslov za njihovo širenje je donošenje akta o namenskim transferima koji bi uredio dodatno finansiranje ovih usluga sa nacionalnog nivoa;
- Osnajivanje kapaciteta za uspostavljanje usluge stanovanja na lokalnom nivou uz podršku za osobe sa invaliditetom;
- Izrada plana naredne faze transformacije institucija i pomeranje fokusa na deinstitucionalizaciju zaštite osoba sa intelektualnim i mentalnim teškoćama.

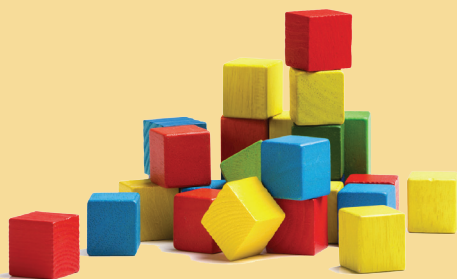
Unapređenje kvaliteta usluga, jačanje kontrolnih i regulatornih mehanizama, praćenja i ocene:

- Zaokruživanje procesa licenciranja ustanova i stručnih radnika, kao i uspostavljanje i jačanje programa edukacije;
- Individualizacija usluga, definisanje adekvatnijih kriterijuma za izbor korisnika, uvođenje praćenja i ocene kvaliteta usluga (uključivši i procenu zadovoljstva korisnika);
- Intenziviranje podrške organizacijama civilnog društva kao pružaocima usluga socijalne zaštite;
- Na srednji/duži rok neophodno je dalje širenje regionalnih centara za porodični smeštaj i usvojenje; reformulisanje terenskog rada koji će omogućiti otkrivanje ugroženih; preispitivanje broja stručnih radnika u centrima za socijalni rad i jačanje inspekcijских službi.

U narednom periodu posebno je značajno jačanje kapaciteta centara za socijalni rad i njihovo povezivanje sa institucijama koje obezbeđuju usluge iz oblasti zdravstvene zaštite, obrazovanja i zapošljavanja, ali i sa policijom, pravosudnim organima, nevladinim organizacijama, Crvenim krstom, kao i odgovarajućim službama lokalne samouprave.

SOCIJALNA I DEČIJA ZAŠTITA

NA LOKALNOM NIVOU

Ključna odgovornost lokalnih samouprava u oblasti socijalne zaštite je u obezbeđivanju i finansiranju usluga socijalne zaštite i to: **dnevnih usluga u zajednici** (dnevni boravak; pomoć u kući; svratište...), **usluga podrške za samostalan život** (stanovanje uz podršku za mlade koji se osamostaljuju, personalna asistencija; obuka za samostalni život); **savetodavno-terapijskih i socijalno-edukativnih usluga i usluga smeštaja** (smeštaj u prihvatilište i usluga stanovanja uz podršku za osobe sa invaliditetom – samo u LS koje su po stepenu razvijenosti iznad republičkog proseka). Lokalne samouprave treba da obezbede i novčana davanja svojim građanima: jednokratnu i dodatnu novčanu pomoć, popust na komunalne usluge, pomoć u naturi, školski pribor za siromašnu decu, kao i sredstva za rad narodnih kuhinja.

Šta to podrazumeva?

- Uspostavljanje, finansiranje i/ili unapređenje **dnevnih usluga u zajednici**: pomoć u kući, dnevni boravak i usluga svratišta i prihvatilišta, ali i drugih usluga koje su značajne radi podrške porodici i prevencije institucionalizacije.

Najrasprostranjenije usluge socijalne zaštite koje su u mandatu lokalnih samouprava u 2012. godini su bile usluga pomoći u kući za stare, koja se sprovodi u 122 LS, i usluga dnevnog boravka za decu sa smetnjama u razvoju, koja je uspostavljena u 71 LS. Treća usluga po zastupljenosti je usluga pomoći u kući za decu sa smetnjama u razvoju koja se pruža u 37 LS. Sve ostale usluge socijalne zaštite su daleko manje zastupljene i rasprostranjene, što ukazuje na njihovu nedovoljnu razvijenost i dostupnost.

Program EU EXCHANGE IV je uključio i komponentu podrške uslugama u zajednici za stara lica, a to je u najvećoj meri bila usluga pomoći u kući. Ovaj program je pokazao da je još uvek potrebna donatorska pomoć za unapređenje usluga socijalne zaštite na lokalnom nivou.

- Uspostavljanje, finansiranje i/ili unapređenje **usluga podrške za samostalni život** personalna asistencija i stanovanje uz podršku:
 - **stanovanje uz podršku za osobe sa invaliditetom** u gradovima i opštinama čiji je stepen razvijenosti iznad republičkog proseka i
 - **stanovanje uz podršku za mlade koji napuštaju sistem socijalne zaštite.** Važno je razvijati obe usluge, jer omogućavaju osamostaljivanje odraslih osoba sa invaliditetom, odnosno osamostaljivanje mladih koji napuštaju sistem i prelazak korisnika u humanije, manje rezidencijalne jedinice. Obe usluge su nedovoljno razvijene.

Usluga stanovanja uz podršku za osobe sa invaliditetom u 2012. godini se sprovodila u samo pet LS, uglavnom u velikim gradovima. Pilotiranje ove usluge u Novom Sadu je pokazalo odlične efekte, jer je određen broj odraslih osoba sa invaliditetom napustio ustanove za smeštaj korisnika i živi samostalno uz podršku.

- Uspostavljanje, finansiranje i/ili unapređenje lokalnih usluga (privremenog) smeštaja: prihvatilišta za decu i odrasle, uključujući i prihvatilišta za žrtve porodičnog nasilja i trgovine ljudima, tzv. *sigurne kuće*.
- Praćenje podataka o **beskućnicima i deci ulice i razvoj usluga za ove ciljane grupe**.

Usluge prihvatilišta za odrasle i prihvatilišta za decu se sprovodi u samo 25 lokalnih samouprava u Srbiji i karakteristične su za veće gradove, koji i imaju najviše potreba za ovom uslugom. Ipak, kapaciteti za prihvatanje korisnika su nedovoljni, jer su potrebe mnogo veće, pa je važno dalje razvijanje ove usluge i proširenje kapaciteta postojećih.

- Razvoj **novih, specijalizovanih usluga** u zajednici za kojima postoji potreba.

Razvoj usluga u zajednici za decu sa teškoćama u razvoju i njihove porodice je program koji se realizovao Unicef u partnerstvu sa 41 LS iz IPA sredstava u periodu od 2011. do 2014. godine. Kroz ovaj program je, između ostalog, razvijana **usluga pomoć u kući za decu sa teškoćama u razvoju**, kao i **usluga predaha**.

- Uspostavljanje, finansiranje i/ili unapređenje **savetodavno-terapijskih i socijalno-edukativnih usluga**.
- Finansiranje narodnih kuhinja.
- Finansiranje jednokratne i dodatne novčane pomoći i izrada jasnih kriterijuma za dodelu jednokratne pomoći.
- Finansiranje nevladinih organizacija iz lokalnog budžeta po jasno definisanim kriterijuma za aktivnosti i programe kojima se unapređuje položaj ugroženih grupa i razvoj volonterskih programa.
- Podršku uspostavljanju i finansiranju međusektorskih usluga u zajednici – podrška saradnji lokalne samouprave, zdravlja, obrazovanja i civilnog društva (uključujući i Crveni krst), odnosno povezivanje institucija socijalne zaštite, zapošljavanja, zdravlja i obrazovanja, ali i policije i tužilaštva sa civilnim društvom.

Podrška socijalnoj inkluziji najranjivijih grupa, uključujući Rome, kroz raznovrsnije usluge u zajednici se finansira sredstvima IPA s fokusom na razvoju međusektorskih usluga i na integralni pristup.

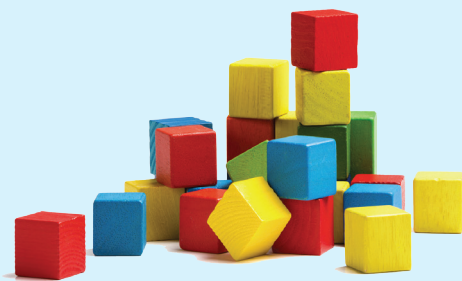
- Podršku uspostavljanju međuopštinskih usluga.
- Podršku pružiocima usluga za dostizanje standarda, posebno strukturnih standarda za usluge socijalne zaštite.
- Donošenje novih strategija socijalne zaštite i godišnjih akcionih planova, odnosno programa unapređenja socijalne zaštite sa merama i aktivnostima.
- Uspostavljanje mehanizama za praćenje kvaliteta, obuhvata i efikasnosti usluga koje se finansiraju.

Jedna od projekata koji se sprovodio od 2011. do 2014. godine je i projekat *Decentralizacija društvenih delatnosti* u 18 LS, realizovan sredstvima Kraljevine Norveške. Kroz ovaj projekat su pilotirani neki od mehanizama za praćenje kvaliteta usluga u društvenim delatnostima. Jedan od takvih mehanizama je ispitivanje zadovoljstva korisnika, dok se drugi fokusirao na razvoj indikatora za usluge socijalne zaštite koje su u mandatu lokalnih samouprava

- Uključivanje privatnog sektora kako u humanitarne aktivnosti, tako i u sponzorstva u cilju razvoja socijalno odgovornog poslovanja.
- Uspostavljanje jedinstvenog info-centra za ugroženo stanovništvo na jednom mestu u lokalnoj zajednici.
- Unapređenje informisanja građana o pravima i uslugama socijalne zaštite na lokalnom nivou.

PENZIJE

NA NACIONALNOM NIVOU

STANJE

Pokrivenost starijih lica penzijama je visoka, ali ne i potpuna.

- U 2013. godini ukupan broj penzionera u Republici Srbiji iznosio je 1,72 miliona, što je preko 20% ukupnog stanovništva.
- Pokrivenost penzijama stanovništva starijeg od zakonske starosne granice (60 godina za žene, 65 za muškarce) je prema Popisu 2011. iznosila oko 85%, pri čemu je viša za muškarce – 93,3%, dok za žene iznosi 79,3%.
- Bez penzije je 242.059 starijih lica (žena 60+/muškarac 65+).

Adekvatnost penzijske naknade se smanjuje.

- Neto stopa zamene, kao osnovni pokazatelj dizajna penzijskog sistema, pokazuje da radnik koji je radio pun radni staž sa penzijom koju ostvaruje u 2013. godini može da održi prihod na nivou od oko 63% u odnosu na svoju prethodnu zaradu.
- Stopa zamene značajno je snižena tokom poslednjih deset godina i sada je komparativno niža u odnosu na zemlje EU.
- Odnos prosečne penzije iz osiguranja zaposlenih u prosečnoj zaradi u 2013. godini iznosi 59%, a odnos prosečne starosne penzije u prosečnoj zaradi 67%.
- Agregatna stopa zamene, kao odnos medijane penzijskih prihoda populacije 65-74 i medijane prihoda od rada populacije 50-59, iznosila je 66% u 2012. godini, pri čemu je za muškarce povoljnija (73%, a za žene 57%).
- Prosečna starosna penzija iz osiguranja zaposlenih je u 2013. godini iznosila blizu trideset hiljada dinara. I pored povoljnosti u formuli za obračun, penzije žena su oko 25% niže nego penzije muškaraca.
- Distribucija penzija je takva da tradicionalno preko 60% penzionera iz osiguranja zaposlenih prima penziju nižu od prosečne, a u 2013. čak 74%, s tim što su to većim delom porodični i invalidski penzioneri.

Minimalna penzija je instrument obezbeđenja apsolutnog životnog standarda.

Minimalna penzija za starosne i invalidske penzionere u osiguranju zaposlenih i samostalnih delatnosti je u 2013. godini iznosila 13.108 dinara, tj. 21,6% prosečne zarade. Ovaj udeo je još uvek prihvatljiv kada se poredi sa zemljama EU za pun staž. U decembru 2013. godine blizu 100 hiljada ili oko 8% korisnika starosne i invalidske penzije bilo je na minimalnom iznosu penzije.

Preko 85% korisnika minimalne starosne penzije je radilo kraće od 25 godina. To znači da su minimalne penzije praktično redistributivni instrument ka onima sa kratkim penzijskim stažom, a ne ka onima koji su imali niske zarade.

Iznosi porodične penzije mogu biti vrlo niski pošto se ona ne podiže na nivo minimalne penzije. U decembru 2013. godine oko devedeset hiljada korisnika je primalo penziju koja je niža od 13 hiljada dinara.

Minimalna penzija u osiguranju poljoprivrednika u 2013. godini iznosila je 10.300 dinara i primalo ju je oko 80% poljoprivrednih penzionera. Razlog ovakve distribucije korisnika je vrlo niska minimalna osnovica na koju se uplaćuju doprinosi, po kojoj

bi tek sa četrdeset godina penzijskog staža poljoprivredni osiguranik stekao pravo na starosnu penziju koja bi bila jednaka minimalnoj.

Siromaštvo penzionera je niže od siromaštva opšte populacije.

- Posmatrano po apsolutnom konceptu, siromaštvo penzionera godinama je niže od siromaštva ukupne populacije. Ova „prednost“ penzionera je posebno evidentna u 2010. godini, kada se kao posledica ekonomske krize siromaštvo ukupne populacije značajno povećalo, dok penzioneri, i pored zamrzavanja penzija, krizu nisu osetili u tolikoj meri (redovnost isplate penzija i veliko vanredno povećanja krajem 2008. godine).
- I najnoviji podaci na osnovu Ankete o prihodima i uslovima života za 2012. godinu pokazuju da je rizik od siromaštva penzionera značajno niži od proseka – 14,5% u poređenju sa 24,6%. Stopa rizika siromaštva je upola niža nego što bi bila kada ne bi postojale penzije i drugi socijalni transferi, što potvrđuje važnost penzija u prevenciji siromaštva.
- I stopa izrazite materijalne deprivacije je niža među penzionerima (25,1% u odnosu na 26,7% za populaciju 18+ u 2013. godini).
- Ovakvi nalazi ne čude s obzirom na to da je najniža starosna i invalidska penzija iz osiguranja zaposlenih i samostalnih delatnosti uvek bila viša od apsolutne linije siromaštva, kao i od relativne.
- Poljoprivredna penzija je uglavnom niža od apsolutne linije siromaštva, ali poljoprivredno stanovništvo obično ostvaruje prihode u naturi.
- Najniži iznos porodične penzije je konstantno niži od apsolutne linije siromaštva, pri čemu su mogućnosti za prelijanje prihoda unutar domaćinstva kod porodičnih penzionera mnogo manje.
- U skladu sa ovim podacima su i ranija istraživanja na osnovu Ankete o životnom standardu, koja su pokazala da je siromaštvo izraženije kod poljoprivrednih i porodičnih penzionera.

Problemi sa finansiranjem penzija

- Rashodi za finansiranje penzija su od 2008. godine vrlo visoki, što je posledica vanrednog indeksiranja iz januara i oktobra iste godine. U 2013. godini rashodi za sve tipove penzija iz sva tri osiguranja (uključujući i profesionalna vojna lica) iznose 13,2% BDP-a, što je na nivou proseka EU 25%.
- Iako su u 2010. godini penzije bile „zamrznute“, a potom indeksirane manje nego što je bio rast cena, rashodi za penzije se sporije smanjuju. Osnovni razlog je povećanje broja penzionera iz osiguranja zaposlenih od 2009. godine za blizu 70 hiljada.
- Broj osiguranika se iz godine u godinu smanjuje, tako da je odnos između broja osiguranika i broja penzionera u osiguranju zaposlenih u 2013. godini pao na oko 1,1.
- Prihodi su, zapravo, jedan od ključnih problema penzijskog sistema, pre svega zbog visoke nezaposlenosti i sive ekonomije, ali i uplaćivanja doprinosa samo na minimalnu osnovicu.

- Dotacije za isplatu neto penzija su u 2013. godini iznosile blizu 4% BDP-a, od čega se za pokrivanje razlike do najniže penzije dotira oko 0,4% BDP-a.

MERE I PROGRAMI

- Od novembra 2008. godine Grad Beograd isplaćuje tzv. *jednokratnu novčanu pomoć najugroženijim penzionerima* kroz četiri godišnje rate od po četiri hiljade dinara, dakle 16.000 dinara po penzioneru godišnje. U 2008. godini pomoć su dobijali penzioneri sa penzijom nižom od 13.000 dinara da bi se taj cenzus vremenom povećavao. U septembru 2012. godine ovaj model prenet je i na republički nivo za sve penzionere čije penzije u avgustu iste godine nisu prešle 15.000 dinara – njih oko 460.000. Ovaj program ima dva osnovna problema: cenzus za isplatu pomoći koji potpuno isključuje penzionere sa prihodima neposredno iznad cenzusa i odnos troškova i efektivnosti modela.
- Projekat *Dostizanje adekvatnog, sigurnog i održivog sistema PIO u Srbiji kroz međusobno učenje*, koji je finansiran u okviru programa EU – PROGRES sa ciljem da doprinese reformi penzijskog sistema u Republici Srbiji.

PRAVCI DELOVANJA

Unapređenje adekvatnosti penzija

- Da bi se zaustavio pad stope zamene potrebno je opšti bod indeksirati realnim rastom zarada, što bi obezbedilo adekvatnost penzija u trenutku penzionisanja. S druge strane, indeksacija penzija realnim rastom zarada bila bi apsolutno neprihvatljiva sa aspekta troškova i finansijske održivosti sistema, a razdvajanje indeksiranja opšteg boda i penzija dovodi do velikih razlika između penzionera. Ovo je problem koji treba dobro analizirati i naći adekvatno i izbalansirano rešenje.
- Potrebno je razmotriti uvođenje adekvatnijeg instrumenta obezbeđenja minimalnog dohotka u starosti nego što su to minimalne penzije i jednokratna novčana pomoć, a koji bi obuhvatio i starije bez penzijskih prihoda. Sa stanovišta troškovne efektivnosti najprihvatljivija opcija bila bi poseban „modul“ za starije u okviru novčane socijalne pomoći, koji bi podrazumevao ili višu osnovicu za staračka domaćinstva od postojeće i/ili veći koeficijent za svako starije lice u porodici (0,7 umesto sadašnjih 0,5).

Poboljšanje finansijske održivosti sistema.

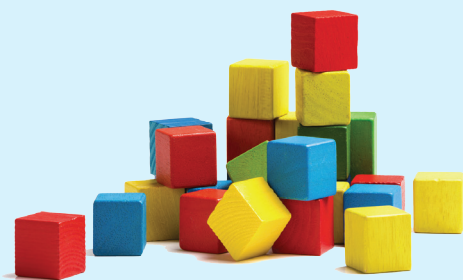
- Potrebno je poboljšati naplatu prihoda i pojačati kontrolu prijavljenih i isplaćenih zarada. Takođe je potrebno uložiti veliki napor i poboljšati naplatu doprinosa od poljoprivrednih osiguranika.

Neophodna je dalja racionalizacija sistema.

- Umanjenja za penzionisanje pre starosne granice (tzv „penali“) bi trebalo da važe i za korisnike tzv. *beneficirane penzije*, sem za pojedine profesije za koje se zna da imaju očekivano niže trajanje života.
- Kada je u pitanju podizanje starosne granice trebalo bi promisliti o vezivanju starosne granice za očekivano trajanje života, a time i o unošenju automatizma u podizanje starosne granice.
- Istražiti prostor za reformu porodičnih i invalidskih penzija.

ZDRAVLJE

NA NACIONALNOM NIVOU

STANJE

Dostupnost zdravstvene zaštite i nejednakost ishoda – za siromašne i ugrožene grupe dostupnost zaštite je manja.

- Obuhvat stanovništva zdravstvenim osiguranjem je visok (95,8%), ali i dalje nepotpun. Pored približno 300 hiljada neosiguranih lica, u praksi postoji problem i među zaposlenima u preduzećima koja su u restrukturiranju i stečaju.
- Gotovo 20% stanovnika pravo na zdravstveno osiguranje ostvaruju kao pripadnici ugroženih grupa za koje se finansiranje zdravstvene zaštite obezbeđuje iz budžeta. U ovoj strukturi najveći je udeo nezaposlenih lica.
- Skoro svaki peti stanovnik stariji od 15 godina nije dobio zdravstvene usluge, najčešće iz finansijskih razloga (24,8%), usled dugog čekanja na intervenciju (16,6%) ili zbog udaljenosti i problema sa prevozom (5,7%).
- Obezbeđenost stanovnika lekarima (307 lekara na 100.000 stanovnika 2012. godine) je neznatno ispod evropskog proseka. U udaljenim, ruralnim područjima, se zatvaraju zdravstvene stanice i ambulate, a niska obezbeđenost smanjuje dostupnost.
- Usluge privatne prakse, koja nije integrisana u sistem zdravstvenog osiguranja, koristi 15,1% stanovnika, češće stanovnici Beograda, urbanih naselja, osobe ženskog pola i najvišeg obrazovnog profila.
- Stopa smrtnosti odojčadi se blago smanjila i iznosi 6,2%, ali je još uvek visoka za evropske prilike (EU 4,2%). U romskim naseljima ova stopa je dva puta veća nego u opštoj populaciji.
- Svaki peti punoletni građanin procenjuje da je njegovo zdravstveno stanje loše (17,2%) ili veoma loše (4,2%).

Kvalitet zdravstvene zaštite: efektivnost i postavljanje pacijenta u centar sistema – i kvalitet je niži za ugrožene grupe.

- Obuhvat vakcinacijom dece u prvoj i drugoj godini života u 2012. godini je na najnižem nivou u poslednjih dvadeset godina i posledica je prekida u kontinuitetu sprovođenja imunizacije zbog nedostatka vakcina. Obuhvat dece koja žive u romskim naseljima je upola niži.
- Zadovoljstvo korisnika je najniže na nivou primarne zdravstvene zaštite (ocena 3,9), a najčešći uzrok nezadovoljstva je vreme čekanja na zakazani pregled.
- Stopa perinatalne smrtnosti u 2011. godini iznosi 8,8% (broj mrtvorodenih i umrlih novorođenih beba na 1.000 porođaja). Ova stopa se značajno razlikuje na nivou regiona i okruga i značajno je viša nego u zemljama EU.
- Visoka maternalna smrtnost (14,9 žena umire tokom trudnoće, na porođaju ili neposredno nakon njega na 100.000 živorođene dece) ukazuje na ugroženo zdravlje žena u reproduktivnom periodu.
- Obuhvat ciljne populacije skrining programima je nezadovoljavajući (između 3,3 i 8,8%).

Održivost i efikasnost su nezadovoljavajući, finansiranje je ugroženo, a faktori rizika ukazuju na visoko opterećenje zdravstvenim rashodima u budućnosti.

- Udeo rashoda za zdravstvenu zaštitu od 10,4% BDP-a iznad je udela u zemljama EU; u apsolutnom iznosu rashodi su niski – izraženo u standardima kupovne moći svega 620 PPS, na osnovu konvertora za AIC (*actual individual consumption*) za 2012. godinu. Najveći deo rashoda čine javni rashodi (62%).
- Sredstva koja se izdvajaju iz budžeta za zdravstveno neosigurana lica su 20 puta manja nego što je propisano Zakonom o doprinosima, što ugrožava kvalitet zdravstvene zaštite za sve građane.
- Dugovanja prema Republičkom fondu za zdravstveno osiguranje dostigla su skoro polovinu sredstava koje Fond ubira na godišnjem nivou. Jedna trećina ovih sredstava je nenaplativa, jer su preduzeća likvidirana, polovinu duguju preduzeća u restrukturiranju, a jedan deo javna preduzeća, čime je održivost sistema ozbiljno ugrožena.
- Rashodi za bolnička lečenja čine više od 50% rashoda, a udeo prevencije i usluga javnog zdravlja je nizak i sa tendencijom smanjenja.
- Prosečna dužina bolničkog lečenja smanjena je na 8,15 dana u 2012. godini, sa velikim varijacijama po bolnicama i pojedinim odeljenjima, što se javlja kao posledica neefikasnog rada.
- Prosečna dnevna zauzetost postelja je smanjena na 69,7%. Struktura postelja je neodgovarajuća – pojedina odeljenja su poluprazna (pedijatrija, dermatologija), a nedostaju gerijatrijske postelje i postelje za palijativnu negu i lečenje.
- Kapaciteti u primarnoj zdravstvenoj zaštiti se ne koriste maksimalno, a udeo preventivnih pregleda iznosi svega 4%.
- Faktore rizika ilustruju učestalost pušenja (35,8% odraslih i 19,2% mladih uzrasta 15–19 godina) i upotrebe alkohola (54% stanovnika konzumira alkohol povremeno ili svakodnevno). Gojaznost kao važan faktor rizika je zabeležena kod 22,1% stanovnika starijih od 15 godina, a svako šesto dete mlađe od pet godina ima prekomernu težinu.
- Na neefikasnost ukazuje i veliko opterećenje bolestima koje je moguće sprečiti i koje dovode do prevremene smrti (kardiovaskularne, maligne bolesti, nesreće i povrede).

MERE I PROGRAMI

- *Najaktuelniji nacionalni programi usmereni su na smanjivanje vodećih uzroka umiranja, i to su programi ranog otkrivanja karcinoma grlića materice, dojke i kolorektalnog karcinoma, kao i Nacionalni program prevencije, lečenja i kontrole kardiovaskularnih bolesti do 2020. godine.*

Ministarstvo zdravlja, u saradnji sa mrežom instituta i zavoda za javno zdravlje, u decembru 2012. godine je započelo sprovođenje organizovanih skrining programa u jedinicama lokalne samouprave.

- *Globalni fond za borbu protiv side, tuberkuloze i malarije* u prethodne dve godine odobrio je Republici Srbiji projekte za borbu protiv HIV-a i za kontrolu tuberkuloze.
- U okviru *Programa unapređenja zdravlja i zdravstvene zaštite Roma* postignuti su značajni rezultati uvođenjem romskih zdravstvenih medijatorki. Do sada je zaposleno 75 zdravstvenih medijatorki u 59 jedinica lokalnih samouprava.

Novousvojeni zakoni i uredbe u periodu od 2010. do 2013. godine bolje regulišu prava korisnika i pacijenata na zdravstvenu zaštitu i šire obuhvat lica pravima iz zdravstvenog osiguranja na posebne kategorije neosiguranih lica (deca do 18 godina, trudnice, porodilje i samohrani roditelji dece do sedam godina).

- Grantovi dodeljeni u okviru druge komponente projekta „DILS - Pružanje unapređenih usluga na lokalnom nivou“ lokalnim samoupravama za povećanje dostupnosti zdravstvene zaštite osetljivim društvenim grupama 2011-2014. godine pokazali su dobre efekte, posebno za starije stanovnike u udaljenim ruralnim područjima, osobe sa invaliditetom, nezaposlene i neosigurane stanovnike.

PRAVCI DELOVANJA

Na sistemskom nivou je neophodno:

- Doslednije sprovođenje nacionalnih strategija i programa, kao i usvojenih zakona, sa redovnim praćenjem i izveštavanjem o njihovim efektima.
- Priprema nove strategije i programa koji su mahom oročeni do 2015. godine i njihovo usklađivanje sa ciljevima i prioritetima Trećeg EU programa u oblasti zdravlja (2014 – 2020) i strategijom *Zajedno za zdravlje*.

Radi povećanja dostupnosti, smanjenja nejednakosti i unapređenja zdravlja pojedinih ranjivih grupa treba obezbediti:

- Bolju informisanost ranjivih grupa o njihovim pravima na zdravlje. Ovo je posebno važno za unapređenje položaja Roma i poboljšanje njihovog zdravlja.
- Bolju organizaciju kućne nege i pomoći za starije i polivalentne patronaže u domovima zdravlja na razuđenim teritorijama, kao i formiranje mobilnih timova.
- Bolju organizaciju, opremljenost i funkcionisanje službi za zdravstvenu zaštitu majki i dece. Neophodno je ojačati i programe planiranja porodice.

- Potrebno je postići dogovor o pokazateljima nejednakosti u zdravlju na nacionalnom i lokalnom nivou, koje bi potom trebalo redovno pratiti i o njima izveštavati.

Preporuke za povećanje efikasnosti i održivosti

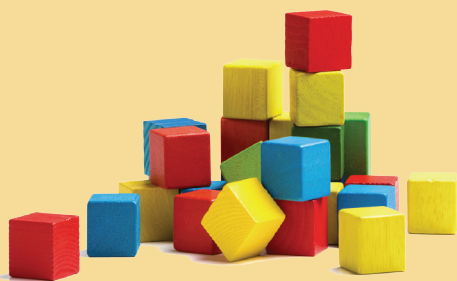
- Brže uvođenje i unapređenje *novih metoda plaćanja*:
 - Kapitaciona formula za finansiranje primarne zdravstvene zaštite bi morala da obuhvati više elemenata produktivnosti i kvaliteta rada;
 - Plaćanje bolnica putem dijagnostički srodnih grupa trebalo bi brže primeniti u praksi, uz razvoj novih metoda ugovaranja sa Republičkim fondom za zdravstveno osiguranje.
- Razvoj i jačanje *preventivnih programa* i aktivnosti usmerenih na sprečavanje rizičnog ponašanje mladih i odraslih (pušenje, upotreba alkohola i droga, nepravilna ishrana i fizička neaktivnost).
- Sredstva za zdravstvenu zaštitu treba realocirati i sa kurativnih ih preusmeriti na javno-zdravstvene programe i programe prevencije oboljenja koji predstavljaju najveći teret za društvo (kardiovaskularne i maligne bolesti).

Preporuke za povećanje kvaliteta

- Povećanje *budžetskih izdvajanja za neosigurana lica* u skladu sa Zakonom.
- Uvođenje kulture stalnog *unapređenja kvaliteta i bezbednosti pacijenata*.
- *Bolje planiranje kadrova* u zdravstvenom sistemu, usklađeno sa realnim potrebama, ali i sa materijalnim mogućnostima društva.
- Uvođenje sadržaja u *kontinuiranu edukaciju* koji, pored znanja, omogućavaju i sticanje modernih veština za rad u praksi i primenu novih tehnologija.

ZDRAVLJE

NA LOKALNOM NIVOU

U oblasti javnog zdravlja i zdravstvene zaštite uloga lokalne samouprave je da obezbedi uslove da se prati, očuva i unapredi zdravstveno stanje stanovnika. Uloga lokalne samouprave je i da utiče da se unapređuje dostupnost i kvalitet pružene zdravstvene zaštite kroz opremanje i održavanje ustanova čiji je osnivač, domova zdravlja, kliničkih centara, zavoda za zaštitu zdravlja i apoteka. Važno je da se čuvaju i unapređuju svi resursi lokalne zajednice važni za zdravlje građana uz podršku međusektorskoj saradnji i integralnim uslugama. Lokalne samouprave su zadužene i da planiraju i sprovode programe za očuvanje zaštite zdravlja od zagađene životne sredine, ispitivanje namirnica, vode za piće, itd.

Šta to podrazumeva?

- Podrazumeva podršku unapređenju javnog zdravlja stanovnika i njihove informisanosti o pravima u zdravstvenoj zaštiti kroz stalne edukacije zaposlenih u lokalnim samoupravama o nadležnostima opština i gradova u zdravstvenoj zaštiti.

Podrška razvoju javnog zdravlja kroz projekat *Jačanje osnovnih funkcija javnog zdravlja*, koje je sproveo kanadsko udruženje javnog zdravlja, uključivalo je i edukaciju zaposlenih u lokalnim samoupravama.

Projekat *Decentralizacija društvenih delatnosti*, koji se sprovodio od 2011. do 2014. godine u 18 LS, imao je u fokusu javno zdravlje i njegovo unapređenje. Kroz ovaj projekat pilotirani su i neki od mehanizama za praćenje kvaliteta zdravstvene zaštite na lokalnom nivou. U okviru projekta je sprovedeno i ispitivanje zadovoljstva korisnika u domovima zdravlja u osam lokalnih samouprava.

- Kontinuirano unapređenje uslova za povećanje dostupnosti primarne zdravstvene zaštite osetljivim grupama stanovništva.

Kroz projekat *Pružanje unapređenih usluga na lokalnom nivou* (DILS) Svetske banke, 41 LS je, između ostalog, dobila grantove za unapređenje dostupnosti zdravstvene zaštite i unapređenje zaštite osetljivih grupa, starijih lica, posebno u udaljenim i izolovanim područjima, Roma, osoba sa invaliditetom, nezaposlenih i neosiguranih lica.

- Podršku i učešće u programima koji se organizuju sa nacionalnog nivoa.

Već četvrtu godinu se sprovodi program *Skrining Srbija*, koji organizuje Kancelarija za skrining raka Instituta za javno zdravlje Republike Srbije. Program prevencije i ranog otkrivanja raka dojke se trenutno sprovodi u 50 LS kroz rad stacionarnih i mobilnih mamografa. U ovim lokalnim samoupravama svaka treća žena starosti od 50 do 69 godina života je pozvana na mamografski pregled. Otkriveno je 290 karcinoma u ranoj fazi kod žena koje nisu imale nikakvih simptoma i koje se najverovatnije u ovom periodu ne bi obratile lekaru. Žene su posle dodatne dijagnostike dobile adekvatnu terapiju, dalje praćenje i lečenje.

- Podršku projektima kojima se koordinira jačanje kapaciteta lokalnih institucija i obezbeđenje osnovnih prava romske populacije, pa i zdravstvenog statusa, uključujući i obezbeđenje osnovnih zdravstvenih prava – olakšano dobijanje zdravstvenih legitimacija.

Nastavljeno je finansiranje projekta obezbeđenja *zdravstvenih medijatorki*, koji je pokazao dobre efekte u prethodnom periodu. U 59 LS funkcioniše ukupno 75 medijatorki, koje pružaju podršku romskim porodicama u saradnji sa romskim organizacijama.

- Održavanje i opremanje zdravstvenih ustanova je u mandatu lokalnih samouprava, kao i nabavka medicinske opreme.

U periodu od 2010. godine do danas urađena je rekonstrukcija 20 bolnica u okviru projekta *Reforma predbolničke urgentne medicinske službe*, koji je finansirala Evropska investiciona banka.

- Unapređenje međusektorske saradnje i podrška uspostavljanju usluga integralne zaštite, na primer usluga zdravstvene zaštite u domenu javnog zdravlja, socijalne zaštite i civilnog društva.
- Podršku planiranju i koordinaciji međusektorskih usluga, posebno u delu dugotrajne nege, ali i razvoj usluga za specifične grupe, kao na primer osoba sa mentalnim poremećajima.

Podrška deinstytucionalizaciji i socijalnoj inkluziji osoba sa mentalnim invaliditetom i problemima mentalnog zdravlja je program koji se od 2014. godine sprovodi kao pilot projekat namenjen razvoju specijalizovanih, integrisanih usluga za osobe sa mentalnim poremećajima radi njihovog izmeštanja iz institucije. Program se finansira iz IPA sredstava.

- Učešće u programima sa civilnim društvom, učešće u kampanjama i drugim vidovima javnog zagovaranja, ukoliko je to u interesu unapređenja zdravstvene zaštite građana.

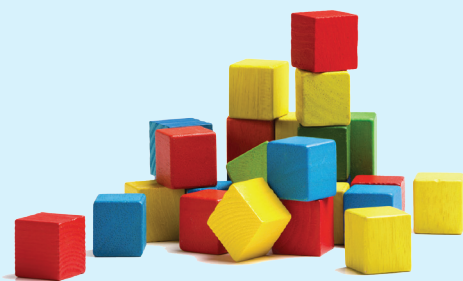
Nacionalna kampanja *Bitka za bebe* Fonda B92 prikuplja sredstva za opremanje i rekonstrukciju porodilišta. Do sada je opremljeno više od 60 ustanova sa inkubatorima i kompletno opremljeno 20 porodilišta.

- Podršku sprovođenju programa za očuvanje i zaštitu zdravlja od zagađene životne sredine, ispitivanje namirnica, vode, itd.

Mnoge lokalne samouprave su inicirale potpisivanje Memoranduma o zaštiti životne sredine, u skladu sa *Nacionalnim programom zaštite životne sredine*. Memorandume su potpisali sa ustanovama iz oblasti zdravstva, obrazovanja, kulture i drugih, kojima se utvrđuju pojedinačne obaveze za podsticanje, usmeravanje i obezbeđivanje jačanja svesti o značaju zaštite životne sredine.

STANOVANJE

NA NACIONALNOM NIVOU

STANJE

Prema rezultatima Popisa 2011. godine:

- Od 2,4 miliona nastanjenih stanova 98,3% nalazi u vlasništvu privatnih lica. U zemljama novim članicama EU ovaj udeo je znatno niži (između 60–80%);
- U nastanjenom stanu u proseku živi 2,9 lica. Prosečna površina nastanjenog stana je 74,2 m² (u gradskim naseljima 70,3 m²);
- Bez instalacija je oko 3.000 nastanjenih stanova (dve trećine od tog broja je u Južnoj i Istočnoj Srbiji i Vojvodini);
- Oko 14.000 stambenih jedinica nastanjeno je iz nužde (vagon, šlep, šator, prikolica) ili su kolektivne stambene jedinice (domovi za smeštaj, kolektivni centri) i naseljene poslovne prostorije (prodavnice, kancelarije, hotelske sobe);
- Od 18.287 primarnih i sekundarnih beskućnika (lica koja žive u prostorijama koje su nastanjene iz nužde) najviše je registrovano u Beogradu (40%). Pored Srba (56%), među beskućnicima je veoma visok udeo Roma (31%). U starosnoj strukturi dominiraju lica starija od 65 godina, među kojima je gotovo duplo više žena.

U novembru 2013. godine registrovano je 14 kolektivnih centara sa 1.328 lica i to 312 izbeglica i 1.016 interno raseljenih lica (IRL). Komesarijat za izbeglice i migracije procenio je da je 2012. godine postojalo 50 nepriznatih kolektivnih centara i neformalnih (podstandardnih) naselja sa oko 1.200 lica.

Prema podacima *Ankete o prihodima i uslovima života (SILC) 2013. godine:*

- 71,8% domaćinstava živi u porodičnoj kući, a 28,2% u stanu;
- 81,1% domaćinstava živi u vlastitom stanu (3,1% pod hipotekom ili kreditom), a 19,0% domaćinstava iznajmljuje stan, i to 4,0% po tržišnim uslovima, dok 15,0% plaća subvencionisanu cenu zakupa ili ga uopšte ne plaća;
- Domaćinstva sa prihodima iznad linije rizika siromaštva su češće vlasnici stana (83,0%), izrazito dominiraju u strukturi onih koji otplaćuju kredit ili imaju stan pod hipotekom, dok domaćinstva sa prihodima ispod linije siromaštva češće iznajmljuju stan (24,8%) i to uglavnom sa povlašćenom cenom;
- 16,4% domaćinstava je izloženo višestrukoj deprivaciji – živi u stanu koji je prenaseljen i ima još neki nedostatak (vlažan, mračan, nema kupatilo ili toalet i sl.). Udeo dostiže gotovo 28% među domaćinstvima sa najnižim prihodima;
- 4,3% domaćinstava živi u stanu bez toaleta ili kupatila (11,9% sa prihodima ispod linije rizika siromaštva). U EU je ovaj udeo 5,1%;
- 67,0% domaćinstava sa troškove stanovanja daje više od 40% raspoloživih prihoda (81,2% sa prihodima ispod relativne linije siromaštva). Opterećenje troškovima stanovanja je dva puta veće nego u zemljama EU;
- Dugovanje za komunalne troškove ima 36,9% domaćinstava (54,0% sa prihodima ispod relativne linije siromaštva).

Stambena situacija romske populacije i dalje je veoma teška, a usvojene mere u ovoj oblasti veoma slabo se primenjuju. Retke su lokalne samouprave koje rade na poboljšanju uslova stanovanja u romskim naseljima, a mali broj raspolaže podacima i/ili akcionim planovima za poboljšanje stanja. Neregulisan pravni i planski (urbanistički) status i loša komunalna opremljenost, kao i neadekvatni uslovi stanovanja, karakteristika su značajnog broja romskih naselja.

MERE I PROGRAMI

- Vlada je 2011. godine formirala *Republičku agenciju za stanovanje*, koja realizuje programe izgradnje socijalnih stanova. Ova agencija zajedno sa lokalnim samoupravama radi na jačanju lokalnih institucija za osnivanje neprofitnih stambenih organizacija, kao i na njihovom licenciranju.

Usvojena je *Nacionalna strategija socijalnog stanovanja* 2012. godine. Usvojen je i Akcioni plan za sprovođenje strategije socijalnog stanovanja i procenjena su finansijska sredstva i navedeni izvori finansiranja. U sklopu ove inicijative izrađena je i Uredba o standardima i normativima za planiranje, projektovanje i građenje, kao i uslovima za korišćenje i održavanje stanova za socijalno stanovanje.

- Nastavljen je program izgradnje neprofitnih stanova u velikim gradovima.
- Nastavljeni su i programi stambenog zbrinjavanja izbeglica i interno raseljenih lica, po modelu stanovanja u zaštićenim uslovima. *Regionalni program stambenog zbrinjavanja* je iniciran 2011. godine sa ciljem da se obezbede trajna stambena rešenja za najugroženije izbeglice. Sredstva za ovaj program je obezbedila Evropska komisija.

U periodu od 2010. do 2013. godine zatvoreno je 29 kolektivnih centara i rešeno je stambeno pitanje oko 2.300 izbeglih i raseljenih lica.

- Uveden je sistem umanjavanja dela mesečnih troškova za električnu energiju, prirodni gas i toplotnu energiju za materijalno ugrožena domaćinstva. Od 2013. godine se primenjuje, uredbom uređen, status energetski zaštićenog kupca. U 2014. godini oko 90.000 korisnika je steklo ovaj status.
- Revidiran je *Akcioni plan za sprovođenje strategije za unapređivanje položaja Roma* sa obavezujućim merama i akcijama koje su usmerene na poboljšanje uslova stanovanja Roma.
- Započeti su mapiranje i izrada geografskog informacionog sistem (GIS) romskih naselja u 2013. godini. Projekat se sprovodi u saradnji sa lokalnim samoupravama i organizacijama civilnog društva, a finansira se iz IPA sredstava.

- Nastavljen je rad *Nacionalne korporacije za osiguranje stambenih kredita* sa ciljem da se obezbedi dostupnost dugoročnih stambenih kredita koje banke odobravaju građanima. Uslovi za osiguranje kredita su dosta striktni i dostupni su domaćinstvima sa srednjim i višim prihodima, uz obavezu da korisnik ima zaključen ugovor sa poslodavcem na određeno vreme.

PRAVCI DELOVANJA

U narednom periodu od posebnog značaja su:

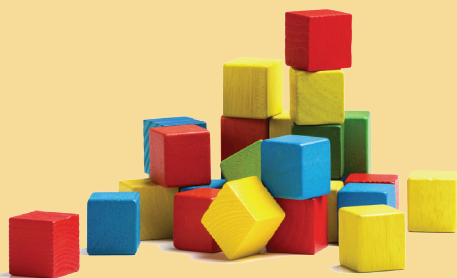
- Redovno prikupljanje i ažuriranje podataka relevantnih za praćenje socijalne isključenosti u oblasti stanovanja i socijalnog stanovanja. Praćenje i ažuriranje podataka o potrebama za korišćenjem socijalnih stanova je posebno važno za lokalne samouprave, u skladu sa modelima koji su predstavljeni u Nacionalnoj strategiji za socijalno stanovanje;
- Koordinacija primene mera predviđenih svim strateškim dokumentima za poboljšanje stambenih uslova osetljivih grupa, kao i podrška programima za podizanje svesti lokalnih samouprava o njihovoj obavezi da se bave pitanjima socijalnog stanovanja;
- Unapređenje sistema upravljanja stanovima za socijalno stanovanje i stanovanje u zaštićenim uslovima, unapređenje programa sa korisnicima ovih stanova, poboljšanje rada organa nadležnih za upravljanje ovim nekretnostima;
- Sprovođenje evaluacije realizovanih programa socijalnog stanovanja, posebno potprograma davanja socijalnih stanova u zakup, da bi se utvrdili efekti vezano za finansijsku pristupačnost ovih stanova sadašnjim korisnicima i formulisale preporuke za unapređenje ovog modela u budućnosti;
- Regulisanje i uvođenje sistema stambenog dodatka za domaćinstva sa niskim prihodima, kako je predviđeno *Nacionalnom strategijom za socijalno stanovanje*. Ovo se odnosi samo na domaćinstva koja ne mogu u potpunosti da podmire troškove stanovanja u stanovima za socijalno stanovanje;
- Definisanje novih programa i kriterijuma za konkurisanje, na koje bi lokalne samouprave mogle da se jave za sredstva za socijalnu gradnju. Dobrim planiranjem ovakvih programa bi moglo da se obezbedi i sufinansiranje iz EU fondova, čime bi se omogućilo veće učesće domaćinstava sa niskim prihodima, posebno stambeno i materijalno ugroženih romskih porodica;
- Razvoj alternativnih stambenih modela u koordinaciji sa lokalnim samoupravama u cilju unapređenja uslova stanovanja domaćinstava sa niskim prihodima. Posebno treba podstaći lokalne samouprave da rade na unapređenju stanovanja romske populacije nastanjene u podstandardnim naseljima kroz infrastrukturno opremanje naselja, detaljnu regulaciju i, na kraju, legalizaciju;
- Osmišljavanje adekvatnog smeštaja i stanovanja za povratnike po osnovu *Sporazuma o readmisiji*, praćenje evidencije i pružanje podrške lokalnim savetima za migracije. Treba pružiti podršku u uključivanju pripadnika romske nacionalnosti u

lokalne savete za migracije i obezbediti koordinaciju ovog tela sa drugim sektorima u lokalnoj zajednici u cilju osmišljavanja dodatnih usluga neophodnih ovoj populaciji;

- Vođenje evidencije o odnosu broja članova domaćinstva i strukture domaćinstava u odnosu na površinu stana koji se daje na korišćenje, u skladu sa propisima o socijalnom stanovanju;
- Osmišljavanje modela prikupljanja i praćenja podataka vezano za problem beskućništva u cilju boljeg planiranja smeštaja za ovu populaciju i podsticanje lokalnih zajednica da se u većoj meri posvete rešavanju ovog problema i razvoju usluga namenjenih beskućnicima.

STANOVANJE

NA LOKALNOM NIVOU

Najvažnija uloga lokalnih samouprava u oblasti stanovanja je da obezbedi uslove za definisanje strateških, institucionalnih i finansijskih mehanizama za razvoj stanovanja i socijalnog stanovanja. Svaka lokalna samouprava bi trebalo da donese stambenu strategiju, uključujući i poglavlje socijalnog stanovanja, uz odgovarajući akcioni plan implementacije strategije. Lokalne samouprave treba da uspostave lokalne stambene agencije i druge neprofitne organizacije, da definišu modele za sufinansiranje stambenih programa, kao i kriterijume na osnovu kojih se vrši selekcija za ostvarivanje stanarskih prava. Takođe, lokalne samouprave treba da uspostave sistem redovnog prikupljanja i ažuriranja podataka relevantnih za praćenje socijalne isključenosti u ovoj oblasti.

Šta to podrazumeva?

- Podršku koordinaciji lokalnih službi, organa, agencija, organizacija i institucija na republičkom nivou radi primene mera koje su predviđene nacionalnim strateškim dokumentima socijalnog stanovanja. To podrazumeva i definisanje lokalnih strategija u ovoj oblasti i osnivanje lokalnih agencija i neprofitnih organizacija koje se bave pitanjima socijalnog stanovanja.

Anketa iz 2013. godine je pokazala da samo 37 lokalnih samouprava ima razvijenu praksu socijalnog stanovanja i to prevashodno kroz donatorske projekte koji su inicirani sa nacionalnog nivoa. Uglavnom su projekti bili usmereni na izbegla i raseljena lica i ratne vojne invalide. Sredstva izdvojena za ove namene iz lokalnih budžeta su minimalna, oko 1% u 2012. godini.

- Konkursiranje i učešće u programima kojima se obezbeđuje stanovanje najugroženijim grupama stanovništva.

Tokom 2012. i 2013. godine Republička agencija za stanovanje je pokrenula programe u ukupno 19 LS za izgradnju oko 1.500 neprofitnih stanova. Programi se finansiraju delom iz republičkog, delom iz lokalnih budžeta, uz finansijsku podršku Razvojne banke Saveta Evrope.

Obezbeđivanje stanova za domaćinstva sa srednjim i višim primanjima kroz izgradnju neprofitnih stanova nastavljeno je u velikim gradovima. Posle Beograda, gde je u periodu od 2008. do 2013. godine podignuto oko 2.000 ovakvih stanova, slično praksu uspostavljaju Niš i Kragujevac.

- Nastavak realizacije programa stambenog zbrinjavanja izbeglica i raseljenih lica.

U periodu 2010–2012. godine u 42 LS je izgrađeno oko 900 stanova za ovu populaciju po modelu takozvanog *zaštićenog stanovanja*. Kroz program regionalnog zbrinjavanja, koji finansira Evropska komisija, planirano je da oko 17.000 izbegličkih domaćinstava reši stambeno pitanje do 2017. godine.

- Dalju realizaciju programa unapređenja stanovanja romske populacije kroz obezbeđenje alternativnih modela stanovanja, kao i regulacija i podizanje standarda podstandardnih romskih naselja kroz raseljavanje nehiđijenskih naselja.

U 20 LS se sprovodi program razvoja adekvatnih stambenih modela uz izradu kompletne urbanističke i tehničke dokumentacije za unapređenje infrastrukture i uslova stanovanja u romskim naseljima. Projekat se finansira iz IPA sredstava, a sprovodi ga OEBS u saradnji sa Kancelarijom za ljudska i manjinska prava.

U Beogradu je u periodu od 2009. do 2012. godine, uz pomoć IPA sredstava, obezbeđen trajni smeštaj za oko 200 romskih porodica raseljavanjem iz neformalnih naselja u novoformirana kontejnerska naselja.

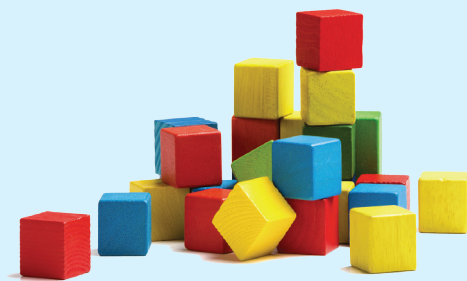
U Vojvodini se realizuje program takozvane obnove romskih naselja samogradnjom. Program sprovodi Romski resursni centar kroz aktivnosti popravki i dogradnji kuća u romskim naseljima, u kojima sami korisnici učestvuju.

- Praćenje i ažuriranje podataka o potrebama građana za stanovanjem, socijalnim stanovanjem i privremenim ili urgentnim smeštajem.
- Razvoj usluga socijalne zaštite ili integralnih usluga zaštite u zajednici za podršku osetljivim grupama u rešavanju stambenih pitanja ili obezbeđenje privremenog smeštaja beskućnicima, žrtvama poplava, itd.

Услуга прихvatилишта за одрасле се спроводи у само 12 локалних самоуправа у Србији и карактеристична је за веће градове, у којима и постоји највећа потреба за овом услугом. Неопходна је подршка развоју ове и сличних услуга услед пораста броја и примарних и секундарних корисника.

LJUDSKA PRAVA I DRUŠTVENA PARTICIPACIJA

NA NACIONALNOM NIVOU

STANJE

Radi boljeg sagledavanja situacije u oblasti zaštite ljudskih prava i prava manjina, 2012. godine Vlada Republike Srbije je formirala Kancelariju za ljudska i manjinska prava. Ova stručna služba je jedan od glavnih mehanizama Vlade za praćenje i zaštitu ljudskih i manjinskih prava, ali i praćenje i usaglašavanje domaćih propisa sa međunarodnim konvencijama i ugovorima u ovoj oblasti. Kancelarija priprema državne izveštaje o stanju i poštovanju ljudskih prava u Srbiji.

- **Ugrožene i osetljive grupe stanovništva**, kao što su osobe sa invaliditetom (uključujući i decu sa smetnjama u razvoju i invaliditetom) i osobe sa mentalnim poremećajima, starije osobe, Romi, siromašni, izbegla i raseljena lica, osobe drugačije seksualne orijentacije, osobe lišene slobode, nacionalne manjine, osobe sa HIV-om, itd. su posebno izložene diskriminaciji i još uvek imaju teškoća u ostvarivanju Ustavom zagarantovanih ljudskih prava.
- **Romska populacija u Srbiji**, koja broji oko 147.000 pripadnika, i dalje je izložena diskriminaciji i suočava se sa otežanim pristupom obrazovanju, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, zapošljavanju i adekvatnom stanovanju. Romske porodice koje žive u neformalnim i podstandardnim naseljima posebno se suočavaju sa teškim uslovima života. Jedan deo još uvek pripada grupi pravno nevidljivih lica, koja bez ličnih dokumenata ne mogu da ostvare nijedno od zakonom garantovanih prava.
- **Osobe sa invaliditetom i osobe sa mentalnim poteškoćama** još uvek ne mogu da ostvare punu društvenu participaciju bez diskriminacije, počev od nemogućnosti i nedovoljnog korišćenja usluga u zajednici do niskog stepena pristupačnosti javnih objekata i površina. Takođe, usluge na nivou lokalne zajednice koji bi mogle da omoguće podizanje kvaliteta života ove dve grupe još uvek nisu dovoljno ili uopšte razvijene, kao ni svest opšte populacije o problemima i ograničenjima sa kojima se pripadnici ovih grupa suočavaju.
- **Zaštiti od nasilja, kako porodičnog, tako i drugih vidova**, i dalje nije posvećena dovoljna pažnja. Preciznih podataka o nasilju nema, kako o žrtvama, tako ni o počiniocima, pa ni o oblicima podrške žrtvama. Usluge i službe koje bi mogle da deluju u vezi sa ovim problemom su nedovoljno razvijene. Deca se mogu smatrati posebno ugroženom grupom kada je u pitanju nasilje.
- **Osobe drugačije seksualne orijentacije** i dalje trpe diskriminaciju, a ljudska prava su im još uvek ugrožena. Pripadnici ove grupe su izloženi i nasilju, posebno od strane ekstremnih, konzervativnih grupa, čije se ponašanje ni na koji način ne sankcioniše.
- **Poboljšanje donekle položaja nacionalnih manjina** uspostavljanjem nacionalnih saveta, ali i afirmativnim izmenama relevantnih zakona i pravilnika. Ipak, i dalje postoje ograničenja u upotrebi manjinskih jezika u zvaničnim institucijama.
- Napravljene su **napori da se popravi stanje u zatvorima** kroz usvojenu *Strategiju razvoja sistema izvršenja krivičnih sankcija 2013 – 2020*. i nastavak humanizacije kaznene prakse.
- **Problem trgovine ljudima** i dalje postoji. Uz donošenje strategije će se posvetiti dužna pažnja ovom problemu, imajući na umu još uvek neadekvatno delovanje i koordinaciju svih službi kojima je ovaj problem u mandatu.

- **Osobe sa HIV** virusom se još uvek suočavaju sa stigmom koja prati ovu bolest, kao i nemogućnošću da u potpunosti ostvare pravo na zdravstvenu zaštitu i negu.
- Osnivanjem i aktivnostima vladine **Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom** očekuje se veće učešće OCD u donošenju odluka. Nedovoljna je **zaštita branitelja ljudskih prava**, koji su iz redova OCD, novinarskih udruženja i pripadnika mirovnih pokreta.
- LS i dalje nedovoljno učestvuju u donošenju odluka ili u konsultacijama za njihovo donošenje.
- Zabeležena je pojava većeg broja beskućnika, kao i azilantata; za probleme obe grupe podrška je još uvek ograničena i nedovoljna. U 146 LS su osnovani saveti za migracije uz pripremu akcionih planova. Po Sporazumu o readmisiji, povratak u Srbiju je ostvarilo oko 6.700 državljana.
- *Besplatna pravna pomoć* je i dalje nedovoljno dostupna i rasprostranjena – sistem ovakve podrške zadovoljava samo malobrojnu populaciju.
- Zapošljavanje je nedostupno za osobe starije od 50 godina.

MERE I PROGRAMI

Pored Kancelarije za ljudska i manjinska prava, Vlada je uspostavila još nekoliko novih mehanizama koji bi trebalo da doprinesu boljoj zaštiti ljudskih prava i unapređenju društvene participacije:

- Osnovan je *Savet za praćenje primene preporuka mehanizama UN za ljudska prava*;
- Zaštitnik građana obavlja i poslove *Nacionalnog preventivnog mehanizma za borbu protiv torture*;
- Osnovan je *Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima*;
- Ustanovljen je nezavisan državni organ – *Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, u skladu sa Zakonom o zabrani diskriminacije*;
- U Narodnoj skupštini Republike Srbije je 2012. godine formiran Odbor za prava deteta;
- Pri Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja osnovana je *Jedinica za prevenciju nasilja* radi prevencije nasilja nad decom u obrazovnom sistemu i stvaranja bezbednijeg okruženja za učenje i razvoj, kao i sa ciljem sprovođenja programa *Škola bez nasilja*, informisanja i saradnje sa medijima;
- Institut *ustavne žalbe* dobija na značaju kao delotvorni pravni lek;
- Ustanovljavanje *Sektorske organizacije civilnog društva (SEKO)*, mehanizma za unapređenje položaja osetljivih grupa. Ovaj mehanizam je pokazao da je svakako potrebno i formiranje novog mehanizma *Zajedničkog konsultativnog odbora* – sastavljenog od predstavnika Evropskog ekonomskog i socijalnog komiteta, predstavnika socijalnih partnera i OCD iz Srbije;
- Uspostavljena je Kancelarije za readmisiju na Aerodromu „Nikola Tesla“ za savetovanje i psihološku podršku povratnicima po Sporazumu o readmisiji.

Pripremljene su ili usvojene različite strategije u ovoj oblasti: *Nacionalna strategija sprečavanja i suzbijanja nasilja nad ženama u porodici i partnerskim odnosima uz protokol o postupanju u situacijama nasilja nad ženama, Strategija razvoja sistema izvršenja krivičnih sankcija 2013 – 2020, Strategija prevencije i suzbijanja trgovine ljudima i zaštite žrtava 2013 – 2018, kao i akcioni plan; Strategija razvoja javnog informisanja do 2016, Polazna studija za izradu Nacrta strategije za unapređenje položaja Roma 2015-2020.*

Najznačajniji programi:

- Tehnička podrška za inkluziju Roma (IPA 2012), Druga šansa-funkcionalno obrazovanje odraslih;
- Jačanje dijaloga i saradnje Vlade Republike Srbije i civilnog društva radi stvaranja podsticajnog okruženja za razvoj OCD. Program podrške civilnom društvu i podsticajno okruženje za razvoj civilnog društva su zajednički programi Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom i Kancelarije za ljudska i manjinska prava u cilju podrške većoj društvenoj participaciji OCD;
- Projekat Evropa za građane i građanke je, između ostalog, pomogao da se unapredi praksa javnih slušanja u Narodnoj skupštini. Javna slušanja su postala uobičajena praksa i od 2012. godine je održano 36 javnih slušanja na različite teme;
- Sprovođenje antidiskriminacionih politika – projekat iz IPA sredstava koji sprovode Kancelarija za ljudska i manjinska prava i služba Poverenika za zaštitu ravnopravnosti;
- Integrirani odgovor na nasilje nad ženama – UN fond za borbu protiv nasilja nad ženama;
- Borba protiv diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta je finansiran iz sredstava Saveta Evrope u cilju unapređenja položaja LGBTI populacije. Stvaranje tolerancije i razumevanja prema LGBTI populaciji u srpskom društvu je takođe jedan od važnih projekata u oblasti prava LGBTI populacije i njihove potpune afirmacije;
- Elektronski pristup Zaštitniku građana se sprovodio kroz pilot projekat (2010 – 2012) i **pokazao se kao veoma koristan i potreban – oko 850 građana se elektronskim putem obratilo Zaštitniku**

PRAVCI DELOVANJA

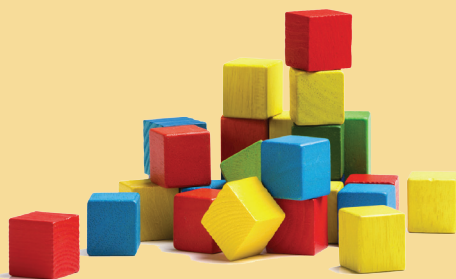
- **Uspostaviti pokazatelje (indikatore) za praćenje stanja** i analizu efekata sprovođenja mera u ovoj oblasti. Neophodno je da indikatori budu usklađeni sa međunarodnim konvencijama i dokumentima UN i EU.

Radi prikupljanja podataka koji su uporedivi sa zemljama EU, može se preuzeti metodologija formulisanja indeksa rodne ravnopravnosti EU za praćenje mera i politika u oblasti ravnopravnosti polova.

- **Unaprediti koordinaciju i uspostaviti čvrste koordinativne mehanizme između svih relevantnih resora**, institucija, tela, komisija, organizacija civilnog društva, lokalnih samouprava, medija, verskih institucija i ostalih u cilju unapređenja položaja osetljivih i marginalizovanih grupa i zaštite od diskriminacije.
- **Uskladiti postojeće propise sa međunarodnom legislativom** generalno, ali i sa aspekta zaštite prava i većeg društvenog uključivanja, posebno osetljivih grupa.
- **Unaprediti proces konsultacija sa lokalnim samoupravama i organizacijama civilnog društva.**
- **Unaprediti kapacitete službenika kroz edukaciju** i podršku za primenu zakona i drugih propisa kojima se garantuje zaštita svih ljudskih prava, od sudstva preko policije, zaposlenih u državnim organima i institucijama, do pokrajinske i lokalne samouprave.
- **Regulisati oblast besplatne pravne pomoći** i osigurati pristup informacijama i pravima nevidljivim licima i drugima kojima je to potrebno (doneti Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći).
- **Unaprediti zaštitu od svakog oblika nasilja** (u porodici, na poslu, u školi, u zdravstvu, itd.), bilo kakvog oblika diskriminatorne prakse (prema ženama, pripadnicima LGBTI, Romima, izbeglicama i raseljenim licima, siromašnim porodicama i deci, osobama sa invaliditetom, beskućnicima, zatvorenici, migrantima, azilantima i drugima), govora mržnje, itd.
- **Obezbediti podršku uspostavljanju integralnog pristupa i delovanja sektora zdravlja, obrazovanja i socijalne zaštite** kroz Zajedničko telo i rad interresornih komisija (IRK) na lokalnom nivou i usvajanje novog pravilnika.
- **Nastaviti unapređivanje modela za podršku zaštiti ljudskih prava** (rad branilaca ljudskih prava, nacionalnih saveta, saveta za prava deteta, Sektorske organizacije civilnog društva, itd.).
- **Nastaviti realizaciju nacionalnih programa** za inkluziju Roma, osoba sa invaliditetom i osoba sa mentalnim teškoćama i posvetiti posebnu pažnju implementaciji aktivnosti na lokalnom nivou.
- **Obezbediti podršku za razvoj usluga radi socijalnog uključivanja** ugroženih i marginalizovanih grupa uključujući i beskućnike.
- **Uspostaviti institucionalni okvir za primenu politika rodne ravnopravnosti.**
- **Neophodno je doneti Zakon o pravima deteta**, kao i sprovoditi mere, stručne programe, usluge i kampanje za prevenciju nasilja, posebno među decom radi prevencije maloletničke delinkvencije.

LJUDSKA PRAVA I DRUŠTVENA PARTICIPACIJA

NA LOKALNOM NIVOU

Neophodno je da lokalne samouprave preuzmu veću odgovornost u pružanju podrške, realizaciji i praćenju programa i mera kojima se obezbeđuje Ustavom zagarantovana zaštita ljudskih prava i povećanje društvene participacije osetljivih i marginalizovanih grupa u zajednici. Zajedno sa drugim lokalnim institucijama i resorima, a u saradnji sa civilnim društvom i nacionalnim nivoom, lokalne samouprave treba aktivno da učestvuju na stvaranju uslova i mehanizama za zaštitu prava svojih građana.

Šta to podrazumeva?

- Aktivno učešće i uključivanje u sve procese i konsultacije u vezi sa propisima i programima za unapređenje zaštite ljudskih prava i društvene participacije.

Projekat EU iz IPA sredstava *Sprovođenje antidiskriminacionih politika* je jedna od inicijativa koje uključuju sve relevantne aktere u proces zajedničkog učenja i saradnje u sferi antidiskriminacije. Projekat se sprovodi u 11 lokalnih samouprava i okuplja predstavnike lokalne samouprave, policije, pravosuđa i organizacija civilnog društva. Učešće predstavnika ovih resora treba da osigura realno sagledavanje i procenu potreba za obukama koje je neophodno sprovesti u cilju uspešnog sprovođenja antidiskriminacionih politika, unapređenja tolerancije i ravnopravnosti.

Lokalni bezbednosni problemi mladih i demokratska kontrola sektora bezbednosti, projekat koji sprovodi Centar za istraživanje javnih politika, omogućuje stvaranje znanja o demokratskoj kontroli sektora bezbednosti i uspostavljanje direktne komunikacije između mladih, lokalnih vlasti i narodnih poslanika. Na ovaj način doprineće se jačanju saradnje između državnih organa i civilnog društva u prepoznavanju ključnih problema bezbednosti na lokalnom nivou sa kojima se suočavaju mladi, kao i promovisanju učešća mladih u reformi sektora bezbednosti, posebno u demokratskoj kontroli ovog sektora. Takođe, očekuje se i formulisanje preporuka za jačanje participacije mladih i njihovog poverenja u institucije, posebno kada je sektor bezbednosti u pitanju. Inicijativa se pilotira u Požarevcu uz finansijsku podršku OEBS-a.

- Reviziju akcionih planova za izbegla i raseljena lica, uključujući i povratnike po osnovu Sporazuma o readmisiji.

Većina akcionih planova za upravljanje migracijama, koje je podržavala Međunarodna organizacija za migracije (IOM), izrađena je u periodu 2008 – 2010. godine. Akcioni planovi su obuhvatali period od četiri godine. Obuka za izradu planova je sprovedena u 146 LS, a planove je izradilo nešto više od 130 LS.

- Podršku najugroženijim grupama interno raseljenih lica kroz razvoj rešenja za probleme stanovanja i unapređenje uslova života kroz ekonomske programe.

Projekat *Podrška društvenoj i ekonomskoj integraciji interno raseljenih i izbeglih lica* su u Kragujevcu realizovali Grupa 484 i Razvojni biznis centar. Oko 300 izbeglica i raseljenih lica je bilo direktno uključeno u projekat koji je omogućio samozapošljavanje, pokretanje ekonomskih aktivnosti i rešavanje stambenih problema.

- Podršku inkluziji Roma uz dalje finansiranje proverenih mehanizama zaštite romskih prava i njihove društvene participacije, kao npr. uspostavljanje funkcije koordinatora za romska pitanja, uz podršku programima koji uključuju angažovanje pedagoških asistenata ili zdravstvenih medijatorki.

Ovde smo zajedno je projekat koji se finansira iz sredstava EU u cilju podrške inkluziji Roma u 20 LS. Projekat realizuje udruženje Praksis. Projekat se bavi obezbeđenjem pristupa osnovnim pravima, pravnoj pomoći, uključujući i lična dokumenta, zatim pristupa zdravlju, obrazovanju i socijalnoj zaštiti, podršci kroz rad mobilnih timova koje sačinjavaju romski koordinator, pedagoški asistent, zdravstvena medijatorka, predstavnici centara za socijalni rad i NSZ, i jačanjem kapaciteta OCD.

- Omogućavanje srazmerne zastupljenosti nacionalnih manjina u lokalnim skupštinama i telima i pružanje podrške lokalnim savetima za međunacionalne odnose u nacionalno-mešovitim sredinama.
- Učešće u programima koji podržavaju deinstitucionalizaciju osoba sa mentalnim invaliditetom i problemima mentalnog zdravlja.

Projekat *Podrška deinstitucionalizaciji i socijalnoj inkluziji osoba sa mentalnim invaliditetom i problemima mentalnog zdravlja* finansiran je od strane EU iz IPA sredstava i namenjen je razvoju usluga u zajednici za ovu populaciju. Posebno je značajno uspostavljanje usluga u zajednici za osobe sa problemima mentalnog zdravlja, jer to zahteva integrisan pristup rešavanju problema, ali i razvoj standarda za ove usluge, kontrolnih i regulatornih mehanizama i sistema redovnog praćenja.

- Pružanje podrške programima kojima se unapređuje zaštita protiv bilo kakvog vida nasilja uz saradnju sa civilnom društvom na suzbijanju ove pojave i obezbeđivanju usluga.
- Obezbeđenje slobodnog pristupa informacijama i pružanje podrške za elektronski pristup informacijama svim građanima.

Od juna 2011. godine građani iz deset opština i gradova imali su mogućnost da se obrate Zaštitniku građana putem video linka. Dva puta nedeljno uz pomoć bibliotekara građani mogu da uspostave komunikaciju sa Stručnom službom Zaštitnika građana. Zaposleni u stručnoj službi su im na raspolaganju za sva pitanja i pritužbe. Ovom poduhvatu je prethodilo tehničko opremanje lokalnih biblioteka u deset LS, a potom i trening bibliotekara za upotrebu opreme i realizaciju ove inicijative. Projekat je podržala Kraljevina Norveška.

SKRAĆENICE

BDP	Bruto domaći proizvod
EU	Evropska unija
ESRP	Program reformi politike zapošljavanja i socijalne politike (Employment and Social Reform Programme)
IPA	Instrument za pretpristupnu pomoć
IRK	Interresorna komisija
IRL	Interno raseljena lica
LGBTI	Lezbejke, gej, biseksualne, transseksualne i interseksualne osobe
LS	Lokalna samouprava
NSZ	Nacionalna služba za zapošljavanje
NSP	Novčana socijalna pomoć
OEBS	Organizacija za bezbednost i saradnju
OSI	Osobe sa invaliditetom
OCD	Organizacije civilnog društva
PEP	Pretpristupni ekonomski program
PIO	Republički fond za penzijsko i invalidsko osiguranje
PPS	Standard jednake kupovne moći
RZS	Republički zavod za statistiku
UNICEF	Fond za decu Ujedinjenih nacija/United Nations Children's Fund

Aktivno stanovništvo

Stanovništvo koje je ekonomski aktivno, bilo da je zaposleno ili da je u potrazi za zaposlenjem na tržištu rada. Predstavlja ponudu radne snage.

Apsolutno siromaštvo

Nivo prihoda ili potrošnje porodica i pojedinaca ispod definisanog minimuma životnih potreba (hrana, piće, obuća, odeća, stanovanje i sl.). Osnovne životne potrebe čine tačno navedene količine i struktura potrošnje za njih.

Diskriminacija

Nejednak tretman pojedinaca ili društvenih grupa zbog pripadnosti bilo kom od socijalno-demografskih obeležja (pol, rasa, starost, politička/seksualna orijentacija, vera, etnicitet, itd.).

Životni standard

Stepen zadovoljenja određenih potreba ili životnih uslova kao što su: dohodak, stanovanje, odevanje, ishrana, itd. Način zadovoljenja tih potreba predstavlja životni stil.

Indikator

Pokazatelj stanja neke pojave. Sastoji se od podataka i koristi se za ocenjivanje, klasifikacije, procenjivanje i predviđanja.

Materijalna deprivacija

Stvaran položaj koji je pojedinac uspeo da dostigne – mogućnost obezbeđivanja dobara i usluga neophodnih za kvalitet života.

Medijana prihoda

Prihod koji se nalazi tačno na sredini distribucije svih prihoda u društvu, gde jedna polovina društva zarađuje više, a druga polovina manje od tog prihoda.

Politička isključenost

Isključenost iz bilo kog vida političkog života (odlučivanja) i nemogućnost učešća u istom.

Predrasude

Neosnovani i stereotipni stavovi vrednovanja pojedinaca i društvenih grupa.

Relativno siromaštvo/finansijsko siromaštvo

Minimum prihvatljivog standarda života u jednom društvu, izražava se kao procenat medijane prihoda ili medijane potrošnje.

Socijalna isključenost

Stanje pojedinaca ili društvenih grupa koji su sprečeni ili se sistematski sprečavaju da učestvuju u bilo kom vidu društvenog života, na osnovu bilo koje socijalno-demografske karakteristike – siromaštva, neobrazovanosti, etniciteta, pola, vere, političke/seksualne orijentacije, itd.

Socijalno uključivanje

Proces koji omogućava svima da učestvuju u svim oblicima društvenog života i pruža jednake mogućnosti za sve.

Stopa neaktivnosti

Proporcija neaktivnog stanovništva u odnosu na stanovništvo radnog uzrasta.

LINKOVI SA KORISNIM PODACIMA I ANALIZAMA

- Anketa o prihodima i uslovima života (SILC – Survey on Income and Living Conditions), <http://silk.stat.rs/indexen.aspx>
- Anketa o radnoj snazi, IV kvartal 2014. RZS, <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/public/PublicationView.aspx?pKey=41&pLevel=1&pubType=2&pubKey=2819>
- Baza podataka o lokalnim socijalnim uslugama Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu, http://www.zavodsz.gov.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=240&Itemid=240
- Dev Info, http://devinfo.stat.gov.rs/diSrbija/Home_DL.aspx
- DILS Pružanje unapređenih usluga na lokalnom nivou, <http://dils.gov.rs>
- Izveštaj o digitalnoj uključenosti u Republici Srbiji 2011-2014, <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2015/03/Izvestaj-o-digitalnoj-ukljucenosti.pdf>
- Indeks društvenog razvoja gradova i opština, <http://www.socijalnoukljucivanje.gov.rs/index/>
- Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u Srbiji (MICS – Multiple Indicator Cluster Survey), http://www.unicef.rs/files/MICS5_Srpski_web.pdf, <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=535>
- Mapiranje usluga socijalne zaštite u nadležnosti lokalnih samouprava, <http://www.csp.org.rs/oblasti-rada/usluge-socijalne-zastite/publikacije/mapiranje-usluga-socijalne-zastite-u-nadleznosti-lokalnih-samouprava/>
- Merenje i pojam siromaštva, teorijski koncepti, stanje i preporuke, <http://www.csp.org.rs/wp-content/uploads/2014/08/POJAM-I-MERENJE-SIROMASTVA.pdf>
- Nasilje u školama, Analiza stanja od 2006. do 2013, http://www.unicef.rs/files/MICS5_Srpski_web.pdf
- Novčana davanja za decu i porodice sa decom u Srbiji, <http://www.csp.org.rs/oblasti-rada/decija-i-porodicna-zastita/publikacije/novcana-davanja-za-decu-i-porodice-sa-decom-u-srbiji-analiza-i-preporuke/>
- Popis stanovništva 2011., RZS, <http://popis2011.stat.rs/?lang=cir>
- Popis poljoprivrede 2012. RZS, <http://popispoljoprivrede.stat.rs/>
- Socijalni profil opština u Srbiji, baza Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, <http://www.minrzs.gov.rs/cir/dokumenti/briga-o-porodici/socijalni-profil-opstina>
- Republički zavod za statistiku (RZS), <http://webzrs.stat.gov.rs>
- Republički fond za penzijsko i invalidsko osiguranje, <http://www.pio.rs>
- Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva, <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/>
- Socijalna zaštita u starosti: dugotrajna nega i socijalne penzije, <http://www.csp.org.rs/oblasti-rada/dugotrajna-nega/publikacije/socijalna-zastita-u-starosti-dugotrajna-nega-i-socijalne-penzije/>

TIM
ZA SOCIJALNO UKLJUČIVANJE I
SMANJENJE SIROMAŠTVA

Kabinet potpredsednika Vlade i ministra državne
uprave i lokalne samouprave

Vlajkovićeve 10, 11000 Beograd

Tel: +381 11 311 4605; 311 4798

Faks: +381 11 213 9754

e-mail: sipru@gov.rs

www.socijalnoukljucivanje.gov.rs

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

